

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Compendium theologiae veritatis

Pseudo-Albertus

[Straßburg], 1489

Incipit Liber sextus

[urn:nbn:de:bsz:31-310125](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-310125)

Liber quintus

hoc valuerit q̄ renocetur pudore. vnde dicit: q̄ si nec illos audierit dicecclesie. si nō ecclesiam sit tibi sicut ethnicus ⁊ publica/nus. i. excommunicari debet. ⁊ sic deuitari. Sane predictus ordo fraterne correctionis intelligitur tantū de criminalibus qz de culpis communib⁹ solent claustrales se in suis capitulis accusare non premissa admonitione. Verum tamen accusans aulium: caueat diligenter. ne hoc faciat ad infamandū: sed ad corrigendum. quoniā. si quis ex deliberatione cōtrariū faceret: mortaliter peccaret

Explicit liber quintus

Incipit prologus sexti libri.

Questis medicus/humani generis reparator: tali modo sanauit egrotum: sicut optime compe/tebat egrotanti ⁊ egritudine: et occasione egrotandi: ⁊ ipsius egritudinis curationi. Egrotus igitur homo ē. Morbus autem originalis culpa est. Nigove ro istius culpe licet principaliter fuit ex cōsensu rationis: occasionem tamen sump/fit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo q̄ medicina responderet morbo: oportuit q̄ nō tantum esset spiritualis: verum etiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sic sensibilia signa fuerūt anime occasio labendi: ita essent ei occasio resurgendi. Propterea medicina nostri vulneris consistit in ecclesiasticis sacramentis

Incipiunt tituli Sexti libri

Diffinitiones sacramenti	i.
De institutione sacramentoz	ij.
De effectu sacramentoz.	iiij.
De numero sacramentoz.	liij.
De dispensatione sacramentoz	v.
De caractere ⁊ iteratione sacramentoz	vi.
De differentia sacramentoz.	vij.
De baptismo.	viiij.
De cathezismo ⁊ exorcismo	ix.
De confirmatione eucharistie.	x.
De sacramento eucharistie	xi.
De dignitate eucharistie ⁊ de mirabilibus	

in ea	xij.
De effectu eucharistie	xiiij.
De sumentibus eucharistiam ⁊ modo sumendi	xv.
De abstinentiarum communione	xvi.
De officio misse	xvii.
De negligentis que fiunt in missa	xviii.
De sacramento penitentie.	xix.
De qualitate penitentie	xx.
De effectu penitentie.	xxi.
De partibus penitentie in comuni	xxii.
De contritione.	xxiii.
De confessione	xxiiii.
De qualitate ⁊ effectu cōfessionis	xxv.
Lui debeant fieri confessiones	xxvi.
De signo confessionis	xxvii.
De satisfactione	xxviii.
De partibus satisfactionis in comuni	xxix.
De singulis partibus satisfactio/nis	xxx.
De iustificatione impij	xxxi.
De penitentie venialium	xxxii.
Per quod dimittatur veniale	xxxiii.
De extrema unctione.	xxxiiii.
De sacramento ordinis	xxxv.
De qualitate ordinandorum	xxxvi.
De ipsa ordinatione	xxxvii.
De matrimonio	xxxviii.

Explicit tituli sexti libri

Incipit liber sextus. De diffinitione sacramenti. Capitulū I.

Sacramentum est: vti ait augustinus: inuisibilis gratie visibilis forma. Hec diffinitio generalis est: ⁊ cōuenit sacramentis tam noue legis: q̄ veteris. quia tam illa q̄ ista sunt ex similitudine representatiua: ⁊ institutione significantia. Scdm autem q̄ eadem diffinitio conuenit sacramentis noue legis: sic supplenda est ita vt eius similitudinem gerat: ⁊ causa existat. qz nō

*Quod sacramentum sit
multiplex*

Libertus

Solum ex similitudine representant: vel ex institutione signant: sed etiam ex virtute diuina sanctificant et gratiam conferunt. per quam anima curatur ab infirmitatibus viciozum. Et hoc est quod augustinus insinuat in alia diffinitione dicens. **Sacramentum** inquit est illud: in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus salutem secretius operatur. Est et tercia diffinitio hugonis: de sancto victore: qui ait. **Sacramentum** est materiale elementum: extrinsecus oculis suppositum. ex institutione significans: ex similitudine representans. ex sanctificatione aliquam gratiam inuisibilem conferens. Tria tanguntur hic que sunt ex ratione sacramenti stricte et proprie accepti. Primum est naturalis similitudo ex qua habet aptitudinem signandi. Secundum est actualis institutio: et qua habet ordinationem determinatam respectu huius signati. Tertium est spiritualis sanctificatio: ex qua habet virtutem efficiendi illud signatum. Item dicit augustinus: quod sacramentum est sacre rei signum. Illud autem non est diffinitio: sed potius est etymologia sacramenti.

De institutione sacramentorum

Capitulum II

Sacramenta legis gratie christus instituit tamquam noue legis latoz: in qua vocauit ad premia: dedit precepta. instituit sacramenta. **Christus** enim verbum patris: cum sit summe virtutis. summe veritatis et summe bonitatis. **R**obore bonitatis promisit premia beatificantia. **R**atione veritatis dedit precepta dirigentia. **R**atione virtutis instituit sacramenta ad iuuantia: ut sic per sacramenta raperetur virtus ad implenda precepta. et per precepta veniatur ad premia. **I**nstituit autem christus sacramenta in verbis et elementis ut ait augustinus. accedat inquit verbis ad elementum et sit sacramentum. **E**t est ibi elementum pro materia. et forma verborum pro forma. **A**d hoc vero instituta sunt sacramenta in verbis et elementis ut haberent euentiam et apparentiam significandi. et efficaciam significandi quia dum ele-

menta oculis. et verba se auribus offerunt qui sunt duo sensus precipue cognoscitur ut datur euentiam significationis. deinde verba signant elementa ut plenior fiat huius mane curationis efficacia. **I**nstituit autem deus sacramenta diuersimode. **Q**uedam scilicet ante aduentum suum. ut matrimonium et penitentiam. sed hec duo confirmavit et consumauit in lege euangelica dum penitentiam predicauit. et nuptijs interfuit. **A**lia quinque sacramenta solus christus nunciavit. **C**onfirmationem quidem manum paruulis imponendo. **U**ncionem vero discipulos ad curandum mittendo. qui infirmos ungebant oleo. sicut dicitur in **M**arco **B**aptismum suscipiendo. deinde formam dando. **O**rdinem vero primo potestatem ligandi et soluendi tribuendo et conficiendo altaris sacramentum. **E**ucharistiam autem comparando se grano synapis. et conficiendo ac dando discipulis suis imminente passione sacramentum corporis et sanguinis. **I**nstituta sunt sacramenta multiplice de causa. **P**rimo propter humiliationem qua homo querit salutem in inferioribus se. **S**ecundo propter eruditionem qua homo per visibilia ad cognoscenda inuisibilia rapiatur. **T**ercio propter exercitationem qua notiam homo declinet occupationem et otium. **Q**uarta est propter congruitatem medicis ad medicinam. quia cum medicus sit deus et homo congruenter medicina continere debet aliquid diuinum. scilicet inuisibilem gratiam. et aliquid humanum. scilicet visibilem gratie formam. **Q**uinta congruitas ex parte infirmi quia cum infirmus sit homo constans ex corpore et spiritu. **S**piritus autem in corpore non bene capi: spiritualia nisi in corporibus congruus fuit dare medicamenta spiritualia in rebus corporalibus. sicut pillule in nebula. **S**exta propter augmentum meriti. **M**ultum enim valet ad meritum quando deo creditur in his ubi humana ratio non prebet experimentum. **P**ater ergo ex predictis. que sit sacramentorum causa efficiens. quia diuina institutio. **Q**ue formalis: quia gratie sanctificatio. **Q**ue finalis. quia humane infirmitatis curatio.

53
Causa efficiens
sacramenta

54
Sexta causa in parte
propter sacramentorum

Quod in visibilibus operatur
sacramentum

Causa efficiens deus
Formalis gratia sanctificatio
Finalis curatio

Liber sextus

Quia mandata sacramenta

De effectu sacramentorum Capitulum III.

Septem effectus san-
mentales in respon-
dentibus. A. Y. A. M.

Secundum sacramentorum nove legis multi-
plex est: Primo: a peccato mundant.
Secundo: in bono confirmant.
Tercio: corpori christi mystico incor-
porant. Quarto: iustificant. Quinto: ad
futuram vitam preparant. Sexto erudi-
endo illuminant. Septimo a malo pre-
seruant. Ista patent et nota sunt in septem
sacramentis per ordinem. Nam primum
operatur baptismus. Secundum vero opat
confirmatio: et sic de alijs. **S**acramen-
ta dicuntur gratie vasa et causa: non quod in
eis gratia aliqua substantialiter continea-
tur: vel causaliter efficiatur. cum in sola a-
nima habeat collocari: et a solo deo in ipsa
infundi. Sed quia in illis et per illa grati-
am curationis a summo medico. **L**ibri-
sto oportet hauriri: licet non alligauerit
potentiam suam sacramentis: quin et per
alias vias gratiam suam conferre valeat:
cum voluerit. **S**acramenta semper ha-
bent significationem veritatis. sed non
semper efficaciam curationis. non prop-
ter defectum ex parte sui: sed ex parte su-
scipientis. quia gratia nulli datur reuol-
uanti et impugnantem fontem gratie. **A**n-
de et sacramenta non sanctificant: nisi ac-
cedentes digne et absque omni fictione su-
sciperint. Nonnunquam cum virtute sacramen-
torum fide attrito contritus: ita quod defe-
ctus dignitatis vel preparationis ex par-
te suscipientis suppletur virtute diuina in
sacramentis: dummodo non accedat sci-
ens in mortali vel proposito peccandi.
Unde sciendum. quod quidam suscipiunt sa-
cramentum tantum: ut fide accedentes.
Quidam rem tantum. qui per contritionem
et fidei deuotionem recipiunt gratiam pri-
usquam veniant ad sacramenta. Quidam su-
scipiunt et sacramentum et rem: ut digne
accedentes. **S**acramentum dicitur a sa-
turando. Et hoc potest fieri tripliciter.
aut sanctitatem efficiendo tantum. aut si-
gnificando tantum. aut simul efficiendo.
et signando. Primo modo conuenit ratio
sacramenti rebus signatis per sacramen-
ta tam veteris quam noue legis. Secundo mo-

Sunt vasa gratie

De actu contriti

Diuisa secundum tri-
p. t. p.

do conuenit signis veteris legis. Tercio
modo conuenit sacramentis noue legis.
Huius exemplum habemus in naturis.
quia medicina dicitur sanare efficiendo
tantum. sed vena sanat indicando tantum.
Ereticatio vero sanat efficiendo et signan-
do. **Q**uings sunt que animam iustificat.
sed diuersimode. Deus enim iustificat au-
toritative. Gratia iustificat formaliter ex-
pellens morbum spirituales. Impletio
mandatorum iustificat ut dicta. Sacra-
menta vero tamquam vasa medicinalia: in quibus
conferuntur gratia. sacerdos autem in
curatione morbi corporalis. deus enim
sanat corpus auctoritative: medicina ve-
ro effectiue. dicta: conseruatiue. vas medi-
cine contentiue. ut dicitur vulgariter. **P**er
ista sanauit me: medicus vero: sanat ut
minister

De numero sacramentorum Capitulum III

Sacramenta noue legis sunt septem
secundum diuersitatem hominum in
ecclesia. Primum est intrinsecum.
ut baptismus. Secundum pugnantium
ut confirmatio. Tercium: vires resumen-
tium: ut eucharistia. Quartum resurgenti-
um. ut penitentia. Quintum: exequium.
ut extrema unctio. Sextum ministranti-
um. ut ordo. Septimum nouos milites in-
troducendum ut matrimonium. Sa-
cramenta figurata sunt in septem signacu-
lis. quibus fuit veteris legis pagina sigil-
lata. que agnus: qui habet clauem dauid
qui claudit et nemo aperit: referauit. Item
in septem tubis quibus angeli cecinerunt
Item in septem stellis. quas habebat si-
milis filio hominis in dextra sua. Item
in septem panibus quibus dominus tur-
bam satiauit. Item in septem oculis sup-
er vnum lapidem. Item in septem lucernis
tabernaculi suppositis candelabro. Item
in septem circuitionibus iericho. Item
in septem lotionibus naaman in iordane
Sacramenta sunt septem: que disponunt
ad septem virtutes habendas. Nam bap-
tismus est sacramentum fidei. confirmatio
spei. Eucharistia charitatis. Penitentia

Multiplex ratio nunc sacramentorum
Multiplex pagina numerorum

Liber sextus

iusiſtie. extrema vnctio perfeuerantie. que est fortitudinis complemētum. ordo prudentie. matrimonium temperantie. Alia ē ratio numeri sacramentorum. quia ordinatur contra triplicem culpam. ⁊ contra quadruplicem penam. Unde baptisimus ordinatur contra peccatum originale. penitentia contra mortale. extrema vnctio contra veniale. Ordo contra ignorantiam. eucharistia contra maliciam. Confirmatio contra impotentiam. matrimonium: contra concupiscentiam quam temperat ⁊ excusat. Alia est ratio numeri. quia sacramenta sunt cause sanatiue morbi spiritualis ad medelam corporalem. Medicina vero corporalis quadruplex est. scz curatiua. conseruatiua. preferuatiua. melioratiua. Simili modo ⁊ sacramenta curant. baptisimus enim curat simul: ⁊ totaliter. Penitentia vero culpam curat paulatim: quantum ad penam: quousq; nullius peccator homo debitor sit. Extrema vero vnctio curat a morbis leuioribus: scz a venialibus sicut ⁊ baptisimus ⁊ penitentia curant a morbis letalibus. Sicut ergo predicta tria sacramenta sunt quasi medicine curatiue. confirmatio est medicina conseruatiua sanitate spiritualis. in qua datur spiritus sanctus ad robur. et ad conseruationem gratie date in baptisimo. Matrimonium est medicina preferuatiua. ordo est medicina melioratiua. in quo augmentatur gratia. eucharistia hec omnia simul facit. curat enim venialia: que sunt ruine occasio maioris. Conseruat etiam gratiam inuentam in homine. ⁊ augmentat. Sicut meliorat. ⁊ nihilominus a peccato preferuat.

De dispensatione sacramentorum.

Capitulum V.

Ordo dispensationis sacramentorum: regulariter spectat solum ad genus humanum. In omnibus autem sacramentis dispensandis necessaria est in dispensante intentio: qua quis intendat facere quod christus instituit ad humanam salutem. vel saltem facere quod facit ecclesia in quo clauditur in generali intentione predicta. quia ecclesia sic

cut sacramenta a christo accepit: sic ad fidelium salutem dispensat. Rursum. quia ordo dignitatis exigit: vt maiora maioribus minora minoribus comitantur. quedam respiciunt excellentiam dignitatis. vt sacramenti confirmationis ⁊ ordinis. vnde conferuntur ab episcopis. quedam vero respiciunt indigentiam necessitatis. vt baptisimus ⁊ matrimonium: quorum vnus regenerat alter vero generat. ⁊ horum dispensatio etiam personis inferioribus conceditur maxime in articulo necessitatis. quod dico ratione baptisimi. Quedam autem sacramenta sunt quasi media. vt eucharistia ⁊ penitentia ⁊ vnctio extrema. Et istorum dispensatio ad solos pertinet sacerdotes qui sunt quasi in medio inter episcopos ⁊ minores personas constituti. Sacramenta dispensari possunt a bonis ⁊ malis. a fidelibus ⁊ infidelibus. intra ecclesiam ⁊ extra ecclesiam. qz si dispensari possent tantum a bonis nullus esset certus de susceptione sacramenti. cum nullus sit certus de bonitate ministri. sicut nec de propria ⁊ ita sepe oporteret iterari sacramenta. ⁊ malicia vnus hominis preiudicaret salutem aliene. Idcirco sacramentorum dispensatio committitur homini non ratione sanctitatis. que variatur. sed ratione auctoritatis que semper manet quantum est de se. Sciendum autem quod sacramenta quedam habent substantialia. quedam vero sacramenta. quantum autem ad substantialia non plus valet operatio boni ministri quam mali. quia deus ibi operatur vt auctor. homo vt minister. Sed in sacramentalibus sicut sunt orationes plus potest valere oratio boni quam mali. hoc autem est per accidens non per se. quantum ad effectus secus accidentales: non quantum ad effectus les. Quamuis ergo apud hereticos sint sacramenta vera: non tamen recipiuntur vtiliter nisi ad ecclesie redeant vnitatem. Vnde augustinus. Ecclesia comparatur paradiso indicat posse baptismum hoies foris accipere: sed salutem non tenere: nam ⁊ flumina de paradisi fonte foris largiter manauerunt. nec tamen in mesopotamia nec in egipto quo illa flumina puenierunt est felicitas vite que de paradiso commoratur.

§ 2
Triplex gradus dispensationis
maiores
minores
medij

§ 3
Ratio dispensationis
est auctoritatis non
sanctitatis

§ 4
In quibus boni ministri
peccant et in auctoritate
sententia per se

Intentio necessaria est in dispensatione sacramentorum

Libri sextus

De caractere et iteratione sacramentorum Capitulum VI

§1
*Triplex sunt
caracteres et eo
corum p[er] se*

Triplex est status fidelium in acie ecclesiasticae ierarchie. scilicet fidei genite. fidei roborate. fidei multiplicatae. Secundum primum fit distinctio fidelium ab incredulis in baptismo. Secundum alium fit distinctio fortium ab infirmis. et hoc in sacramento confirmationis. Secundum tertium fit distinctio clericorum a laicis per sacramentum ordinis. Hinc est quod hec tria sacramenta caracteres imprimunt: per quos indelibiliter impressos: semper distinguuntur de nullatenus iterari possunt. Character igitur baptismalis est incipientium. confirmationis proficientium. sed ordinis est perfectorum. Predicta triplex distinctio fit ad similitudinem distinctionis alicuius exercitus. Prima est communis: scilicet totius exercitus ab alio exercitu. Et hoc fit hic specialiter per baptismum. Secunda est specialis scilicet militum a popularibus. hoc autem fit per confirmationem. Tercia est specialissima: scilicet ducum ab v[er]is. et hoc fit per sacramentum ordinis. Preterea quia character est signum distinctivum speciale indelibile. ideo non confertur in sacramentis que solent iterari. sicut est et penitentia matrimonium: et huiusmodi. Notandum etiam quod character baptismalis est fundamentum omnium characterum aliorum. et ideo illo non habito non possunt ceteri caracteres imprimi. et per hoc oportet de nouo fieri: ut illi caracteres habeantur. Unde si quis ordinatur non baptisatus: nihil profus agit. Quamuis tria sacramenta: ut dictum est: propter characteris impressionem: non iterentur: tamen commune est hoc omnibus non iterari super eandem personam et materiam et ex eadem causa. Et hoc est ideo ne fiat contumelia sacramento. ex hoc enim credi posset quod sacramenta prius dispensata fuissent inefficacia et inepta. Quedam sunt de sacramentorum substantia. Quedam de congruentia. scilicet ea que de substantia sunt obmittantur euacuantur sacramenta. et sunt iteranda.

§2
*De iure in genere
sacramentorum*

§3
*De quibus sunt
iteranda*

Obmissio vero illorum que sunt de congruentia non euacuant sacramenta

De differentia sacramentorum. Capitulum VII

Ad initio constituta sunt sacramenta ad curationem hominum. et semper cum morbo cucurrerunt. In lege enim nature fuerunt oblationes. scilicet sacrificium. et decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio. et adiecta est expiatio. atque supradicta oblatio. decimatio. et sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua instituta sunt sacra numero pauciora. utilitate potiora. virtute efficaciora. et preminetia digniora. atque significatione euentiora. In quibus est impletio simul et euacuatio omnium predictorum. Sicut dicit Hugo de sancto victore. primi temporis sacramenta fuerunt sicut umbra. medijs temporis: sicut imago. postremi temporis: scilicet gratie: sicut corpus. quia intra se veritatem continet et gratiam quam significatione representant et presentialiter conferunt: ac promittunt. Predicta patent. quia eiusdem mundationis similitudo in oblatione legis nature: sed occulte inuenitur. In circumcisione vero euentius exprimitur. per baptismum autem manifestius declaratur. Item sacramenta veteris legis nutriebant paruulos. exercebant perfectos. et duos onerando domabant. Sed sacramenta noue legis conferunt quod vetera de longinquo monstrabant. Unde priora sacramenta preparauerunt: et perduxerunt ad noua: sicut via ad terminum: sicut signum ad figuram: sicut figura ad veritatem. et sicut imperfectum ad perfectum. Est et alia differentia. quia commune est omnibus sacramentis: quod consistant in rebus sensibilibus: inuisibilem gratiam significantibus. Sed speciale est in sacramentis noue legis: quod consistant etiam in verbis. Item sacramenta noue legis efficiunt quod figurant. sed hoc non faciunt sacramenta veteris legis: sed de longinquo monstrabant. Item sacra noue legis iustifi-

*Septem libri sunt sacramentorum
ve. + no. lego*

Liber sextus

cant quantum ad opus operans: et quantum ad opus operatum. sed veteris legis sacramenta iustificabant solum quantum ad opus operans. quia non valebant facientibus nisi quantum se illoz charitas et devotio fidei extēdebat. Iste non intelligit de circumcisioe que cum non fuerit in lege data. neque inter legalia putat. quia ipsa in puerulis tollit originale: et gratia conferrebat. quod non faciebant sacramenta legalia. Item in lege distinguitur circumcisio populuz dei ab alijs gentibus. sed nunc distinguitur character baptismalis. Item legalia finem augustinuz fuerunt ante passionem domini viua. et statim post passionem mortua. et post que claruit veritas euangelij sunt sepulta. Prostra vero sacramenta usque ad finem mundi semper suo vigore manebunt.

B De baptismo. Caplm VIII
Baptismus est ianua omnium sacramentorum. quia nulli confertur ante ipsum in ecclesia aliquod aliorum.

De substantia baptismi sunt quinque.
Primum est expressio forme vocalis a domino instituta. que est hec. Ego te baptizo in nomine patris et filij et spiritus sancti. absque omissione vel additione dionis absque opposicione ratione ordinis. et absque commutatione nominis. His enim quatuor modis forma verborum violatur. scilicet omissione. additione. transpositione. et commutatione. scilicet si ponitur loco patris et filij et spiritus sancti. si nomen potentis. sapientis. et benigni. quia in quocumque ideomate baptizetur: non debent ponia appropriata tribus personis. sed expressa nomina personarum. Similiter loco: baptizo: non debet dici immergo vel intingo. Secundum est ablutio per elementum aque in toto corpore vel saltem in digniori parte. Tertium est quod immensio illa fiat ab uno et eodem tempore quo forma verborum exprimitur: ita quod non unus puerum immergat. et alius verba proferat. Quartum est intentio. vel specialis vel generalis. Specialis autem intentio est: ut ipse baptizandus mundetur. Generalis autem est facere id quod facit ecclesia. Intentio quoque illius requiritur quod baptizatur si est adultus. quia qui in uita baptizantur: non recipiunt sacramentum. Quintum est fides ipsius baptizandi. quia in ad-

ultis requiritur fides propria. sed in paruulis aliena. quia paruuli in fide ecclesie baptizantur. Baptismus merito fit in aqua et non in alio liquore. quia cum homo per peccatum primi parentis incurrerit immunidiciam et ignorantiam et concupiscentiam: per baptismum ab his tribus malis liberatur et hoc notatur in proprietatibus aque. scilicet puritate. perspicacitate. et frigiditate. Nam baptismal aqua sua puritate nos mundat. sua perspicacitate nos illuminat. atque sua frigiditate nos ab estu concupiscentie temperat. Item baptismus fit in aqua ne quocumque inopia excusaret. et ne propter defectum periculum salutis homines incurrerent si in alio liquore fieret: et ut apud omnes inueniatur communis materia baptizandi.

Triplex est baptismus. scilicet fluminis: fluminis et sanguinis. inter hec est talis differentia. Baptismus fluminis a tota pena liberat et a culpa. et gratiam in habitu infundit: et characterem imprimit. Baptismus fluminis delet culpam non semel tantum: sed pluries: et habet gratiam in usu in quo consistit meritum. Baptismus sanguinis liberat ab omni temptatione. et confert statim premium. quia proprium est martiris statim euolare. Ex his patet quis sit melior inter hos baptismos. quia se habent ut excedentia et excessa. In baptismo quoddam est sacramentum tantum. ut ablutio exterior. Quoddam res tantum: ut gratia interior. Quoddam res et sacramentum: ut character. Octo sunt de solemnitate baptismi que non sunt de substantia. Unus versus. Sal. oleum. crisma cereus. crismale. salina. Flatur virtute baptismatis ista figurat. Hec cum patris non mutant esse: sed ornant. In quatuor locis baptizandus ungitur. scilicet in fronte: ut fidei publice presteat. In vertice: ut agenda subtilius in eo intelligentur. Inter scapulas: ut iugum christi suauius portetur. In petore: ut dulci corde deo diligat. Baptismus fuit institutus: Materialiter quando baptizatus est christus. Formaliter quando dicitur. Ite docete omnes gentes. Finaliter quando ait nicodemus: nisi quis renatus fuerit ex aqua. Effectus baptismi multiplex est. Primo ad sacramenta preparat. quia

83
Quare in aqua

De
Triplex baptismus

87
88
Octo de solemnitate

89
Vbi ungitur baptizandus

90
Quomodo curritur fit in se

91

Quis sit de substantia
Baptismi
Materiam
Formam
Intentio
Locus

Quidam effectus baptismi
Sunt enim tantum

baptismus est ianua. 2 sacramentū intran-
 tiū. A pctō mundat. quod signatum est in
 maris ubro vbi submersi sūt egiptū Nota
 autem q̄ in baptismo deletur original cul-
 pe macula. Fomes vero non tollitur: sed
 remittitur. Penam relatat Unde puer in-
 ducitur veste candida. Rationalem vim a-
 nime illuminat: vnde ponitur sal i ore pue-
 ri: Concupiscibilem ad bonū inflammat.
 vnde datur candela puer o Trascibilem cō-
 fortat. vñ israel vicit amalech post transitū
 maris rubri. gratiam tribuit. quod signat
 p colūbā: que sedit super christum bap-
 tismū. Caractere m̄ impunit. hoc signat
 per mare vitreū in apoca. Fomitē m̄
 gat quod signat aque frigiditas. Lōmū
 ones ecclesie prestat: sicut iere. Circūcisio
 quamuis sanctificatus fuerit in vtero. A
 satisfactōe exteriori liberat. quia bap-
 tism⁹ non requirit gemitum nec plāctū. intelli-
 ge exteriorē: Nam interior erigitur in ad-
 ulto scz contritio. potestatem diaboli m̄-
 nuit. quod signat exufflatio. Ianuā celi a-
 perit. quod signatur. qz christo baptizato
 aperti sunt celi. Notādū autē q̄ passio xpi
 aperuit ianuā paradisi p causam meritori-
 am 2 satisfactoriam generalem Baptism⁹
 autē aperit p causam efficientem singlarē.
 Facientē istum singulare evolare. Os ad
 laudandū. aures ad audiendū aperit. vñ
 de ponitur salina in ore 2 in aure pueri.
 Templū christi efficit Unde dicit bap-
 tism⁹. exi immūde spirit⁹: 2 da locū adueniē-
 ti spiritui sancto Laudabilem corā dō red-
 dit. Unde balsamus est in crismate. So-
 lent pueri baptizandi vsqz ad pascha 2 pen-
 tē: nisi vigeat necessitas: vel timeat peri-
 culum: referuari. ad signandū q̄ in bap-
 tismo fit resurrectō spūalis. 2 q̄ gratia spūs
 sancti datur. Baptismus christi 2 iohā-
 nis conveniunt in materia 2 modo me-
 gēdi. sed differūt in forma. quia bap-
 tism⁹ iohannis tradebatur in nomine venturi.
 Differebāt etiā in effectu. quia bap-
 tism⁹ christi iustificat: iohannis non. Item in fi-
 ne. qz iohānis bap-
 tism⁹ assuefecit ad bap-
 tismū christi.

De cathecismo 2 exorcismo
Capitulum IX

Cathecismus 2 exorcismus tamq̄
 preparatorij p̄mittuntur in bap-
 tismo: vt in ipso gr̄a efficacius opere-
 tur. Tribus de causis cathecismus in-
 stitutus est. Primo p̄pter instructiones de
 articulis communibus ad fidei susceptio-
 nem. Secūdo p̄pter respōsiōē ad fidei p̄-
 fessionē. Tercio p̄pter sponsiōes ad fidei
 obseruatiōē. qz vero adultus peccatū p̄-
 p̄rium habet. 2 per se respondere potest re-
 quirūtur hec ab eo. paruulus autē. qz nō
 habet peccatū actuale: nec p se credere po-
 test: requirūtur hec ab eo p̄vicariū qui pro
 ipso respondet ad fidei obseruatiōem. Ex
 exorcismus ideo statutus est: vt a bap-
 tismo potestas diaboli pellatur. Nā p̄pter pec-
 catum hoīs diabolus potestare accepit in
 hominē. 2 etiam in illa q̄ conueniūt vltus
 hominis. Vñ tam adultū q̄ paruulū exorcisa-
 ri debent ad expulsionem tam noxię pote-
 statis

De confirmatione.
Capitulum X

Confirmatio sacramentū est pug-
 nantium. Desubstantia confir-
 mationis sunt ser. duo ex parte sa-
 cramenti in se. scz materia crismatis. 2 for-
 ma verborū que talis est fm morez magis
 cōmunem. Signo 2 signo crucis. confir-
 mo in carissime salutis. in nomine patris 2
 filij. 2 spiritus sancti. Amen. Duo ex parte
 ministri scz dignitas pontificalis. 2 inten-
 tio debita. Duo ex parte suscipientis. scz.
 frons: i qua debet fieri crismatiō. 2 q̄
 confirmandus sit baptizatus. **A**ctio
 crismatis triplex fit in tribus sacramētis.
 quoz diuersitas in fine accipitur In bap-
 tismo fit in vertice: ad signādum fidei sus-
 ceptionem. quia vertex est locus cellula-
 tionabilis. In confirmatione fit in fron-
 te: ad signandū audaciam confirmatiōis
 cuius impedimentum est timor 2 verecun-
 dia. que specialiter manifestantur i pallo-
 re vel rubore frontis ex p̄p̄nitate cellu-
 le imaginis. In ordine fit in manibus
 ad signandū potestatem consecrādi sacra-
 mentum dominici corporis. Huius sacra-
 mēti mltiplex est utilitas. qz gratia in bap-
 tismo datā cōfirmat. Psal. Cōfirma b̄ de

De bap-
tismo apertū
ianuā

De inter bap-
tismi
iōis 2 cōf

Materiam
formam
Pontificatū
Intentionē
Cōfirmatōem
Vt dicitur

quod operatus es in nobis: id est in bap-
 tismo Ad miliciam spūalem preparat. An
 confirmandi tamq[ue] pugiles pugnaturi in-
 unguntur: ne ab inimicis de facili tenean-
 tur. 7 quia omnes xpiani i bello c[hr]isti e[ss]e
 tenentur. p[ro]pterea et omnes hoc debet reci-
 pere sacramentū vt facilius possint cōtra
 mūdū carnem 7 diabolu[m] pugnare. Ad cō-
 firmatōnem cōstantem nomis c[hr]isti ani-
 mat. quoniam oportet verū deum 7 verū ho-
 minem cōfiteri. Primo vt confiteamur eū
 scdm diuinam naturam patri 7 spūi scō
 coequalem. quod notatur in forma verbo-
 rum vbi fit exp[re]ssio trinitatis. Secūdo vt
 confiteamur eū fm humanā naturam cru-
 cis supplicium p[er]tulisse. quod notat in cru-
 cis cōsignatione. Intus 7 extra spūali des-
 core nos ornat. Intus quidem per cōfite-
 tie puritatē. sed extra p[er] odorem bone fame
 7 hec duo signant in crismate quod confi-
 citur ex oleo p[ro]pter primū. ex balsamo p[ro]pter
 secūdum. In bonis agendis 7 malis iusti-
 nendis roborat. dat enim spūi sanctus ad-
 robur. In confirmatōe animā 7 cor p[er] ar-
 mat. animā quidem. per impressionem ca-
 racteris p[ro]tra pusillā imitatis vicū. Corp[us]
 vero armat p[er] clipeū crucis p[ro]tra isul[um] demo-
 nū. Cōtra verecūdiā 7 timorē nois xpī. i cō-
 fessione audaciam prestat. primū notat in
 crismate frōtis q[ue] locat verecūdie. scdm
 in potestate ministri. Post pugnā corōdat
 quod notatur in vitta que circa caput con-
 firmati ligatur. Quedā sunt circa confir-
 mationem que non sunt de sacramēti esse.
 sed de bene e[ss]e. vt sunt hec. q[ue] ieiunis a ieiū-
 no detur. q[ue] p[er] aliquē epō p[ro]ntē. q[ue] 7 p[ro] in-
 efficit. q[ue] vitta capiti circūligetur. Per istō
 sacramētū fiunt fideles pleni c[hr]istiāi ple-
 nitudine dico copie. qui tamē i baptismo
 pleni facti sunt plenitudine sufficientie
 Sacramenta habent se in dignitate vt ex-
 cedentia 7 excessa. Nā eucharistia preemiet
 in e[ss]e. baptismus in effectu. matrimoniu[m]
 in misterio. Signat enim coniunctōnem
 c[hr]isti 7 ecclie. Confirmatio in dignitate
 ministri. q[ue] nō confertur nisi ab episcopis
 penitentia in frequenti peccatoz remissioe
 7 sic de aliis sacramentis

**De sacramento eucharistie
 Capitulū XI**

Eucharistia est sacramentū charitatis
 tam diuine q[ue] nostre. q[ue] deus
 in hoc sacramento magne dilcōis
 nobis signū ostendit: 7 nostre dilcōis af-
 fectum per idem sacramētū specialiter ex-
 ga se inflammanit. De substantia hui[us] sūt
 quatuor. Primum est: q[ue] consecrans euca-
 ristiam sit sacerdos. Secundum est speci-
 es panis 7 vini. Tercium est intentio con-
 secrantis. Quartum est forma verborum
 hec videlicet. hoc est em corpus meum. Et
 ista sup calicez. hic est enim calix zē. Ad in-
 telligendū ista plenius. Nota circa in-
 tentionem: q[ue] aliud est intentio. aliud attē-
 tio. q[ue] intentio semper est necessaria: vt spe-
 cialis vel generalis: sicut dicitur est de bap-
 tismo. Attentio autem non est de substan-
 tia: sicut quādo rapitur mens in prolatōe
 verboz ad aliqua. Quod q[ue] contingit
 ex infirmitate. quādoq[ue] ex negligentia vel
 incuria: 7 tunc peccatum est. Sciendū pre-
 terea: q[ue] non solum requiritur intentio cō-
 secrantis: sed etiam intentio illud sacramē-
 tum instituentis. An si aliquis sacerdos
 staret in foro: 7 super omnes panes profer-
 ret formam verboz: 7 cū intentione conse-
 crandi: ibi non fieret transubstantiatio. et
 hoc nō e[ss]et. p[ro]pter defectū virtutis verbozū:
 cum sacerdos vna vice cōsecrare posset tot
 hostias: q[ue] toti mundo sufficerent: si esset
 necessitas ecclie. sed est p[ro]pter defectum in-
 tentionis illius qui hoc sacramentum in-
 stituit: qui nō intendit q[ue] cū tali ludibrio
 vel stulticia fieret consecratio: sed p[ro] vti-
 litate 7 necessitate ecclie generalis vt par-
 ticularis. Circa formam quoq[ue] verbozū
 sciendum: q[ue] cum dicitur. hoc est em cor-
 pus meum. Ista coniunctio: em: nō est
 de substantia forme: sed de bene e[ss]e ipsi: vñ
 obmitti non debet. Aliud namq[ue] est forma
 necessaria: sine qua non potest trāsubstan-
 tiatio fieri. 7 aliud est forma debita: sine q[ue]
 non debet fieri. Eodem modo de speciebus
 vini 7 panis. Unde notatur q[ue] materia eu-
 charistie alia est necessaria. alia debita est.
 Materia necessaria eucharistie panis fer-
 mentiuis sine qua non potest fieri con-
 secratio. Materia vero debita ē: q[ue] panis ille
 sit asim[us]. q[ue] licet i fermēto possit cōfici: tñ
 nō pōt fieri duplici de causa. Prima causa

*Quod est sacramentum
 Eucharistie*

*Intentio actus est
 attentio*

*Intentio quod non est in
 officio sed in potestate*

3

*In asim[us] q[ue] est
 panis*

*De formis 7 materiis
 necessariis 7 debitis*

*Sacramenta se h[ab]ent p[er] se
 7 ex se*

est q panis asinus congruit institutioni
 Christus enim dedit discipulis suis cor-
 pus suum consecrū in tali materia. Secū-
 da causa est quia talis panis conuenit eti-
 am signato. Christus enī sine oī fermēto
 peccati fuit. Similr dicendū est de materi-
 a calicis. qz alia est materia necessaria alia
 debita. Materia necessaria calicis est vi-
 nū. quia sanguis christi nō potest i materi-
 a alia confici qz in vino. Materia vero de-
 bita est q aqua vino misceatur Et hoc du-
 plici rōe. Primo. qz talis materia couenit
 institutioni. Christus enī sanguinē suum
 sub specie tali dedit. Secūdo. qz talis ma-
 teria etiam conuenit signato qz ecclia que
 per aquam signatur. christo p fide z chari-
 tatem iungit. Sciēdum p̄terea q in ace-
 to z in agresta non conficit. qz acētū nō est
 vinū sed fuit. sic etiā agresta nō est vinum
 sed erit. In cōfectione sanguinis tā modis
 cuius aqua debet misceri vino. qz absorberi
 possit ab illo. alioquin impeditur cōsecra-
 tio. scz. si vinū ab aqua vincitur. Istō de-
 signat. qz cū ad christū p̄uertimur non ipse
 in nos. sed nos in ipz mutamur. qz corpū
 suo mīstico incorporamur. Si vna gutta vi-
 ni imponitur ex aliqua negligētia sangui-
 non. p̄ter hoc definit eē sanguis. Neqz p̄-
 ter admixtionem sanguis in sanguinē mu-
 tatur. sed vtraqz species in sua natura per-
 manet. Sed si multi de vino ponitur ad
 vnā guttā sanguis sicut qnqz fit in ablutō-
 ne. tunc ibi definit eē sanguis. qz species vi-
 ni illius gutte sub qua est sanguis absorbe-
 tur a multo vino adiuncto. Circa eu-
 charistiam quoddā est sacramentum tā tū
 vt species panis z vini. Quoddā est ibi res
 tantū. vt corpus christi mīsticum. Quod-
 dam est ibi res z sacramentū. vt corpū chri-
 sti vez quod traxit de virgine. Illud est ei
 res primi. z sacramentū secūdi. Sub vtra-
 qz sp̄e christus totus est indiuisus. corpus
 scz z anima z deus. ac per hoc vtrōqz est
 vnū z simplicissimū sacramētū. Sub spe-
 cie namqz panis est corpus christi p cōuer-
 sionem. z s̄guis p connexionem. z anīa
 p coniunctionē. ac deitas p vnionē. Ista
 enī quatuor non p̄nt diuidi nec ab inuicē
 separari. Eodē mō dicēdū est de sanguine
 p̄terea sicutus christus est in tota spe-

cie. qz in qualibet eius parte siue species il-
 la sit integra: siue diuisa. ac per hoc nō est
 ibi circumscript⁹ vel occupās locū. vt ba-
 bens situm. vel perceptibilis p aliquem se-
 sum corporeū. Exemplū butus habemus
 in speculo. quod si diuidat in multas par-
 tes: in qualibet apparet imago qz prins ap-
 parebat in integro. Item exemplū est de
 mone. quē multis recito. qz quilibet audi-
 tor recipit illū totū. Unde quīs sermo sit
 vnicus in p̄ferente: totus tū est in quolibet
 audiente. Hostia frangit in tres partes
 p̄ter multas rōes. Primo p̄ter tres p̄so-
 nas diuinas in vna eētia. sicut tres partes
 in diuisione hostie: vnus tamē christus.
 Secūdo p̄ter status ecclesie scz militanti-
 um triumphantium: z in purgatorio ardē-
 tium. Tercio p̄ter tres stat⁹ christi: quib⁹
 fuit mortal: mort⁹: z immortal. zc. Quarto
 p̄ter tres partes in corpore dñi tpe pas-
 sionis. s. manus. z pedū z lateris. Quinto
 p̄ter tres substantias in christo. scz deua-
 tis. aīe. z corporis. Sacramētū corpis xpi
 p̄figuratū est multipliciter. s. in oblatione.
 melchisedech. i qua figura habem⁹ formā
 exteriorem sacramenti. z primū effectus. s.
 refectionē. ibi ei p̄cessit figura sp̄ualis re-
 fectionis in pane: z vino. In eucharistia
 vero est reffectio sp̄ualis vite. Item i man-
 na vbi figuratur effect⁹ gr̄e. Item in agno-
 pascali: quo signabatur liberatio a seruitu-
 te egiptiaca. Item noster agnus est signus
 liberatōis a diabolo. Item in diuersis sa-
 crificiis. de quibus habetur in Leui. qd⁹
 figurabatur oblatō passionis christi. Vbi
 fuit hostia quoad reconciliatōnem. z victi-
 ma quo ad satisfactionem p peccatis n̄ris
 z holocaustus: quoad totius corporis sui
 lesionem. In oblatōe manne. be qua legit
 Judi. p quam signabatur in quo deberet
 fieri oblatio: z super quē. qz in fide iesu xpi
 qui p petram designatur. In virga iona/
 te mellica vbi figurabatur qd offerre debe-
 at. qz Ionathas. Per fauū autē mellis desi-
 gnatur deuotio offerentis. Figura sangui-
 nis christi fuit vinū: ad designandā relectō-
 Lanci. Introduxit meret in cellam suam
 Item aqua ad designandā ablutionem.
 Unde. Vidi aquam egredientē. Itē san-
 guis ad designandū redemptōem. Debre.

Aquam sanctam

Aqua mixta

Corpus & Conuersione
 Sanguis & Connexionem
 Anima & Coniunctionem
 Deitas & Vnionem

Multiplex est figura eucharistie

Liber sextus

Sine sanguinis effusione non fit remissio
De dignitate eucharistie et mirabilibus
in ea. Capitulū XII.

Dignitas et excellentia huius sacra-
menti apparet in multis prioribus. quia
sicut iam predictum est tamen ante legem: quod
in lege fuit figuratum. Secundo: quod a propheta
tunc pronuntiatur. psalmus. Panem angelorum manibus
ducauit homo. propter id ponitur pro futuro. pro
pheterali certitudine. Tercio: quod a christo insti-
tutum. Et hoc dupliciter. scilicet. verbo factum. Verbo
ut patet in iohanne. Ego inquit: sum panis
vivi qui de celo descendi. Facto vero: ut
ait in mattheo. Accipite et comedite. hoc est
enim corpus meum. Quarto: quod ab apostolis ob-
servatum. Corinthios. et convenientibus vobis
in unum. Quinto: quod a summis pontificibus
solemnis factum quod ordinauerunt tamen. et orationes et lo-
cū et tempus et vestimentū et vasa diversa. quod
omnia sunt ad decorem huius sacramenti.
Maxima dignitas apparet in hoc sacra-
mento. quod cum christus cōstet ex tribus substantiis
deitate. anima. et corpore. Ipsa quod deitas excelsi-
tatis omnia. psalmus. Magnus dominus et laudabilis nimis.
Ite anima eius precellit omnia aia cum sit ple-
na gratia et virtute. id est. perfectissima in affectiva
et cogitativa. Ite corpus precellit omnia corpora
quod de sanctificato corpore fuit sumptus beatissime
virginis et deitate unitum. Ergo in christo no-
bilissimum in celo et nobilissimum in terra uni-
ta sunt. Mirabilia multa sunt in hoc sacra-
mento. Primum est. quod corpus christi est in tanta quanti-
tate: sicut fuit in cruce: sicut iam est in celo.
nec tamen excedit terminos illius forme. Secun-
dum quod sunt ibi accidentia sine subiecto. Tercium:
quod panis ita convertitur in corpus christi. quod tamen
non fit materia corporis christi. nec etiam annibi-
lat. Quartum quod corpus non augetur ex multarum
hostiarum consecratione. nec minuitur ex hostiarum
sumptione. Quintum quod idem corpus numero in
pluribus locis est. id est. sub omnibus hostiis
consecratis. Sextum est quod quando dividitur hostia
a: non dividitur corpus christi. sed sub qua
libet parte totus est christus. Septimum:
quod quando tenetur hostia in manibus: et videtur oculis
culis: corpus christi non tangitur: nec videtur.
sed hec tamen modo circa species sunt. Octavum
quod statim cum desinit iste forma: tunc etiam desi-
nit esse corpus et sanguis christi. Non enim quod cum
ibi non sit panis et vinum: tamen accidentia habent

eundem effectum ut prius. scilicet. satiare. inebriare
et huiusmodi. Nota quod deo convenit esse ubique
simpliciter et proprie. Creature convenit esse in uno
loco tamen. Corpus christi medio modo se habet.
cum enim sit creatura: non debet equari creato-
ri in hoc quod sit ubique. cum autem sit unitum deitati:
debet in hoc excellere alia corpora: ut similitudo et se-
mel in locis pluribus possit esse sub isto videlicet
sacramento. In sacramento eucharistie quod
dicitur est secundum naturam. ut hoc quod ibi sunt acciden-
tia in loco determinato. Quoddam est ibi super
naturam. sed non super intellectum ut quod ibi sunt
accidentia sine subiecto. Quoddam est ibi eter-
num super naturam et intellectum. ut quod ibi christus
est tantus quantum fuit in cruce. nec tamen ex-
cedit terminos illius parve forme. De mirabili
transubstantiatione nota: quod triplex est
mutatio. Una est artificialis. ut quando
fit vitrum de cineribus. Alia est naturalis. et
hec duplex est. scilicet. accidentalis et substantialis.
Accidentalis est ut quando idem subiectum manet
sub diversis accidentibus sibi inuicem succe-
dentibus. Substantialis est: ut quando eadem
materia manet sub diversis formis substā-
tialibus. sicut patet in transmutatione ele-
mentorum in inuicem. Tercia mutatio est super
naturalis: ut quando nec materia nec subiectum
manet: sed tantum accidentia sine subiecto. et
talis mutatio est in transmutatione. In
rerum mutatione potest considerari triplex dif-
ferentia. Vel ex parte termini a quo: vel ex
parte termini ad quem. vel ex parte distantie termi-
norum ad inuicem. Prior modo: creatio est melior om-
nibus. quod de nihilo ente simpliciter. Secundo modo: con-
versio panis in corpus christi est mirabilior
omnibus. quia est in ens actu prius exi-
stens. Tercio modo: incarnatio est mira-
bilior quam quodvis mutatio. quod ibi est unio in
finite distantium. Raimundus distinguit
quadruplicem mutationem substantialem.
Prima est a non ente in ens. et hec dicitur ge-
neratio. Secunda est ab ente in non ens ut
corruptio. Tercia ab ente in ens. quod modo
non est. sed iam erit: ut est productio.
Quarta est ab ente in ens iam existens. et
talis est conversio panis in corpus christi.
Hec mutatio non habet similitudinem
in natura. sed est alterationi quasi contraria.
quia hic mutatur una substantia in aliam
et manent accidentia. sed in alteratione econ-

3

11

Triplex mutatio
Naturalis
artificialis
Supernaturalis

Quadruplex mutatio
substantialis

Novem Mirabilia Eucharistie

Liber sextus

uerso est. quia ibi mutantur accidentia: et manent in eadem substantia. sicut patet in corporib⁹ qñ de albo fit nigru. et in spūalib⁹ qñ de iusto fit impius. vel de ignorāte fit sciens. Nota q̄ hec p̄positio: de multipliciter sumitur. Quisq̄ notat causā. vt cū dicit. Christ⁹ cōceptus est de spū scō. Quisq̄ materia. vt cū dicit. christus natus est de virgīe. Quisq̄ idēitatem substantie. vt cū dicit. filius natus est de patre. Quisq̄ notat transsubstantia- tionē siue p̄uersionē. vt cū dicit. corpus christi fieri de pane. Quisq̄ ordinem. vt cū dicit. creaturā eē de nihilo.

De effectu eucharistie. Caplm. XIII.

Digne suscipientes corpus christi bonū multiplex cōsequitur. Primum est christi commemoratio. Quisq̄ dicit. **Mathe.** Hoc facite in meā commemoratiōnem. scz mee dilectōis. liberatiōis. imitatiōis. Itē interior viuificatio. qz nōnūq̄ p̄uirtutem sacri huius fit de attrito cōtrit⁹. **Ben.** Lignū vite comestū vitā p̄stabat: sic p̄ gratiā illuminamur: purgamur. p̄ficimur. reficimur. viuificamur. et bñ redit vitā p̄ cibū p̄ quē et mors intrauit. Corpus christi mistici incorporatio. vt dicitur est a beato aug⁹. **Actu** me mutabis in te. et. **Istō** nō intelligit de vnione corporis mistici de nouo faciēda. sed de augmentanda. nō em̄ vnit dissimilia. Itē spūalis refectio. vñ psalmi. **In loco pascue** vbi me collocauit. De em̄ non tñ instituit sacm̄ qd̄ nos in eē gēe generaret. vt baptismū. vel q̄ genitos roboraret. vt p̄firmatiōē. Verū etiam p̄ roboretur enutriet. vt eucharistia. p̄pter quod tria sacramenta dātur oībus q̄ ad fidē accedūt. Itē deuotiōis augmentatio. psalmi. **In pingua** tui in oleo caput meū et. nutritiōem tui qd̄ hic datur nobis q̄ntus ad esse gratuitū in tribus attenditur. scz in p̄seruatione deuotionis ad deū. et dilectōis ad primū. et dilectōis intra nosmetipos. Item fomitis mitigatio. psal. **Sup aquā** refectio nis eduxisti me. qz sicut ip̄a aqua refrigērat: sic et istō sacramentū a feruore p̄cupie. **Hic** collatio. et odi. descēdēte māna descēdebat pariter et ros. Itē virtutū roboratiō. psal. **Cor panis** hoīs p̄firmet. Item. peccatorū remissio. qz p̄ istū cibū sp̄ fit reparatiō deperditi. Vñ qz dicit in orōne dñica. pa-

nem nr̄m quotidianū da nobis hodie. et statim sequitur. et dimitte nobis debita n. istud intelligitur de venialib⁹ et nō de mortali- bus. qz sicut alimētū naturale p̄dest vitē et nō mortuo. similiter alimētū spūale. Item contra diaboli armatio. **Psalmi.** paraisti in conspectu meo mensā aduersus eos. et. **Itē** spei eleuatio. ap̄ ls. quō cū illo non omnia nobis donauit. Item amoris excitatio. vñ bernar. **Disce** christiane q̄ntū debeas diligere xp̄m. q̄ dedit nobis carnē suā in cibū. sanguinem in potum. animas in p̄ciū. aquam lateris in lauacrū. Item fi dei p̄mendatio. qz in h̄ sacramento eleuatur supra naturā et sup̄ sensū. et super intellectū ap̄os. captiuātes omnē intellectū in obsequiū christi. Item angelica cōiuuatio. psal. panē angeloz māducauit homo. Item celestis regni collatio. iohānes. Qui māducat meā carnē: et bibit meū sanguinē: habet vitā eternā. Spūalis delectatio. Sapie. panem de celo p̄stitisti eis. et. Item intellectus illuminatio. Regū. **Sustulit** ionathas de melle. et illuminati sūt oculi eius. De effectu eucharistie dicit bern. **Corpus** xp̄i est egrotis medicina. peregrinantibus diēta. debiles cōfortat. valētes delectat. languorē sanat. sanitatem seruat. **Fit** homo mansuetior ad correptionē. patientior ad laborem. ardentior ad amores. sagacior ad cautelam. ad obedientiā pronior. ad gratiarū actianem deuotior. Sicut rite comunicātib⁹ multa bona pueniūt vt dicitur est: sic indigne corpus christi sumentibus multa mala occurrūt. Nullius em̄ opus placet deo: nisi placeat ip̄e prius. **Indigna** nāq̄ cōmuniō peccatis hoīem illaqueat. dam- nationē preparat. proximū scādālisat. mētem execat. temptationē subiungit. deum irrat. vitā tp̄alē breuiat. gratuitis spoli- at. De his omnib⁹ p̄ ordine dicitur i psal- terio. **Fiat** inquit mensa eoz coraz ip̄is in laqueum. ecce primū. **Et** i retributiōnes et. ecce scōm. et in scādāliz. ecce tercius. **Ob- scurēt** oculi eoz ne videant. ecce q̄rtum. **Et** dorsum eoz sp̄ incurua. ecce quintum. **Effunde** sup̄ eos irā tuam. ecce sextum. **Fi- at** habitatio eoz deserta: ecce septimus. **Et** in habitaculis eoz non sit qui inhabitat: ecce octauum.

*Supra multa commemoratio in fine
communione*

*Ille qui de multis
amplius*

*Quidam homines
non dicitur*

Corpus Christi et modis
sumitur

Liber sextus

De summentibus eucharistiam. et modo su/
medi. Ca. XIII.

Corpus christi quatuor modis sumi-
tur. Quidam accipiunt spiritaliter. ut
accipiunt rem sacramenti. id est gratiam
et non ipsum sacramentum corporis christi. De hoc
modo sumendi dicit Augustinus. Crede et manduca-
sti id est corpus christi mystico incorporat. es. quod
sacramentaliter tamen: ut communicantes in mortali
peccato. Quidam spiritaliter et sacramentaliter ut
sunt qui rem et sacramentum accipiunt: sicut qui com-
municantes in gratia. Quidam nec spiritaliter
nec sacramentaliter. ut qui nec rem nec
sacramentum accipiunt. Primi non manducantes
manducant. Secundi manducantes non mandu-
cant. tertiis manducantes manducant. Quar-
ti non manducantes non manducant. **Lit-**
ea communione committit peccatum tribus mo-
dis. Primo modo cum quis statuto tempore comuni-
onem dimittit. Johan. Nisi manducaue-
ritis carnem filii hominum etc. Secundo modo
cum quis suo tempore communicans male accedit.
Apostolus. Qui autem sumit indigne: in dicitur sibi
manducat et bibit. Tercio cum post communio-
nem a peccatis se non custodit. Et iste mul-
tiplex malus incurrit. Primum quod christum que-
rit ignominiose suscipit: a se expellit. et certe
turpius eicitur quam non admittit hospes.
Secundo quod talis quodammodo similitudinem in-
degerit. Judas enim postquam cum christo cena-
vit: ipsum tradidit. sic et absolo fratrem suum ad
conuiuium inuitauit: et post occidit. Ter-
cio quod ordinem honestatis percurrit. venturo
enim reuerentiam exhibet pariter nullam. unde si-
milis est illis qui cum ramis oliuarum et cum cla-
moris oliuarum et cum clamore christo occurrunt.
et ipsum postmodum crucifixerunt. **Qualiter**
ad communionem sit accedendum: discere possumus
in esu agni paschalis. Comedeant enim eius
iudei accincti renibus: calcatis pedibus.
baculos habentes in manibus. cum lactucis ag-
restibus. et festinanter. Per primum signat
puritas castitatis. Lucas. Sicut lumbi
uestri precincti etc. Per secundum affectus de-
uotionis. Eanti. Quia pulchra es in calci-
amentis si. p. Per tertium. memoria dominice
passionis. Bene. In baculo meo transiui tor-
danem istum. Per quartum amaritudo contritionis
Psal. Libabit nos pane lacrimarum. Per
quintum promptitudo bone voluntatis et opa-

tionis. Prover. Vidisti hominem velocem in ope
suo coram regibus stabit. Item quales de-
beant esse communicantes ostenditur esse in vesti-
bus sacerdotalibus. Requiritur enim ista. iu-
dicii discretionis. mundicia castitatis. mo-
dificatio carnis. constantia fortitudinis.
perseuerantia longanimitatis perfectio cari-
tatis. Primum notat in super humerali. secun-
dum in alba. tertium in cinctura. Quartum in sa-
none. quintum in stola. Sextum in casula.

Corpus christi sumitur velatum acciden-
tibus multiplici ratione. Primo propter meritum
quantum ad bonos. quod secundum Gregorium. Fides non
habet meritum cui humana ratio prebet experi-
mentum. Secundo propter indignitatem quantum
ad malos. Exemplum debet habere sicut quod
cussi sunt quando archa domini viderunt. Tercio
propter imbecillitatem quantum ad omnes. Non
enim possemus videre claritatem corporis
christi sed glificati. exemplum de moysi. in cuius
faciem non poterant filii israel intedere
re quando resplenduit. Quarto propter vitandum
horrorem crudelitatis. si christi carnem de-
tibus atrectarem. Tres sunt cau-
se quare laicis non datur istud sacramentum
sub duplici specie. Prima est. quod posset cre-
dere quod totus christus non esset sub utraque
specie. Secunda propter periculum. quod defaci-
li posset effudi sanguis. Tercio ut veritas
responderet umbræ. quod in nihil habebant
etiam offerentes de libamine

De abstinentia a communione. Capitulum XV.

Abstinent quidam a communione
propter culpam propriam et aliam sine cul-
pa mortali. sed propter sacramenti re-
uerentiam. sicut qui sentiunt se minus mun-
dos mente vel carne vel etiam in deuotos
et isti bene faciunt dum modo possunt sine alio
scandalo et iuste supersedere. Unde ubi non
stat necessitas consulendum est talibus: ut de
communione expectet quousque parati et de-
uoti ac circumspici accedere possint. nulla
tamen necessitas debet compellere: ut aliquis in
peccato mortali scienter communicet.
Peccatum facit indignum communione tri-
bus modis. aut in habitu quantum quis accedit non
contritus de peccato preterito et in confessio
Aut in actu. ut quantum immutat formam sacri.
et irreuerenter ipsum tractat. Aut in proposito

82
Sunt velati sicut

84
Sunt non datur laicis
sacramentum

81
Vnde abstinendi

Tria mala se non oportet
post communionem
ad signum communionis

Veneris excludat

In anno decimo vel undecimo hanc libere

Exclusio in us. le. ab est signa paschalis

Quidam in signa missae

vt quando habet voluntate peccandi in futuro. Potest etiam propter reuerentiam sacri exclusio fieri a communione tripliter. Primo propter reuerentiam sacramenti exterioris: sicut cludit pollutio et immundicia corporis. Secundo propter reuerentiam rei contentae sub formis: sic excludit defectus iudicij et ratio in pueris et amentibus. Tercio propter reuerentiam rei significate. i. unitatis corporis mystici: sic excludit vinculum interdicti vel suspensionis vel excommunicatiois etiam iniuste. Sic igitur pro sola reuerentia sine omni culpa excluduntur multi a communione. Hoc patet in pueris: quod tamen si sunt prope etate adultam: scilicet decimo anno vel undecimo: et appareat in eis signa reuerentiae et discretiois: potest sunt sumere: alias non. Item patet in furiosis qui excluduntur sine culpa. qui tamen communicare possunt quando habent dilucida intervalia. Item cum quis habet lutosas manus: licet hoc sit sine culpa: cum pro sola reuerentia non debet tangere corpus christi. Tria genera hominum excludebantur in lege ab estu agni paschalis. scilicet in circuncisii: qui signantur eos qui accedunt ad communionem irreuerenter. Regum legitur: quod percussus est oza. quod tetigit archam domini. Item alienigenae: hi signantur infideles. De talium communionem dicitur in genesi. Fera pessima deuorauit filium meum Joseph. Item immundi qui signantur habentes mortale peccatum. De his ait propheta. Fundas mini qui fertis vasa domini. de his tribus nota versus. Indigne sumis: si non sumis reuerenter. vel non catholice. vel habens mortale scienter. Qui non communicant suo tempore: multa mala incurrunt. Primo: quod multiplici utilitate priuatur. De quo habes scriptura in effectu eucharistiae. Si enim raab saluata est. quod suscepit nuncios domini: multo fortius qui ipsum christum suscipit. Secundo: quod constitutionem ecclesie transgreditur. statuit enim ecclesia quod non communicat in pascha viuens ab ingressu ecclesie arceat. et moriens: ecclesiasticis ea careat sepultura. Tercio: quod maledictiones incurrit. Prover. De soli: quod si ceciderit: non habet subleuantem se. sed bene solus est qui christum non habet. Quarto: quod vires deo non rependit. August. Verecundum est illi hospitium denegare: quod solet omnem pulsantes admittere. Quinto: quod vires spirituales perdit.

Quilibet enim qui est sine peccato mortali: est membrum corporis mystici. Membrum autem debet sustentari alimento corporis christi veri: alioquin efficitur aridum. sicut et membrum corporis ad quod non transmittitur corporalis cibi nutrimentum. De officio missae Capitulum XVI. Proprietates plurimas habet missa. Primo: quod celebratur a ieiunio. Secundo: quod tamen in ecclesia. et super altare: nisi propter causam quae fiat sub tentorio vel in aliquo loco honesto. Tercio: quod celebrantem esse sacerdotem. Quarto: quod oportet eundem induere tres sacris vestibus. Quinto: quia tantummodo fit in die et non in nocte: nisi in natiuitate domini. Sexto: quod celebratur accessio luce. etiam si mille soles lucerent super terram. Septimo: quod ibi sonant verba diuina et angelica et humana. Diuina quidem. quando dicitur vel cantatur. per nos. et leguntur verba in euangelio. Angelica vero quae cantatur. Gloria in excelsis. Humana autem: sicut sunt in collectis: et alijs huiusmodi. Octauo: quia audiuntur ibi tria nobiliora quae de omnia que mundus habet. scilicet hebraicum vt ibi Sabaoth et ofanna. Item grecum: vt cum dicitur Kyrieleyson. Item latinum: vt in alijs que sunt ibi. Nono: quod missa suo modo tam plena est mysterijs: sicut mare guttis: sicut sol atomis. sicut firmamentum stellis: et sicut celum empirium angelis. Decimo: quod sacerdotes in solennibus ecclesijs habent in missa sua plures ministros. scilicet diaconum: subdiaconum: acolitos in praesentia tantum te maiestatis. Undecimo: quod angelis ibi existentibus sufficit in praesentia tante maiestatis esse scolares. Duodecimo: quia ibi est omnipotens deus celis terre etc. Officium missae morale est ita. Introitus signat inchoationem boni. quod autem introitus duplicatur signat quod in nostra inceptio debemus declinare a malo facere bonum. Kyrieleyson quod nouem vicibus variatur significat inuocationem misericordiae dei: qua nonne modis indigemus. Primo tribus modis quantum ad remissionem peccatorum. quod perpetratum uimus corde. ore et opere. Secundo tribus modis quantum ad gratiae collationem. scilicet fidei spei: et caritatis. Tercio tribus modis quantum ad glorificationem qua gau

Missae missae

Liber sextus

debimus supra nos in deo & intra nos de nobis. & iuxta nos i. prio. *Stia i. excelsi signat g'ratu actōem. Collecta deuorā signat ozoem. Ep'la & euāgelii signat nouer & veteris legis obseruatōne. Graduale & alla signant vite actiue & cōsolatiue p'fōez. Of fertorū tribulati spūs sacrificiū. Secre/ta signat statū vie. Prefatio statū p'rie Sāctus scūs scūs signat exultatōem anglo rū p'ncipiū. Cānō trāsitiū mēbroz in corpus christi mysticū. P' n' filiatōz p' g'ram Agnus dī libatōez p' g'ram diuinā. Triplicatur aut agn' dī: vt libemur a p'teritis mal' p'ncip' & futuris. Eōplēda boni opis signat cōsumatōne. Circa q'dā alia q' sūt i missa nota significatōem allegoricā. Intelli/ gim' ei p' altare crucē. p' calicē sepulcz. per patenā lapidē suppositū. p' corpale sindo/ nē in quā corp' d'ni fuit inuolutū. Nota q'li cet oēs misse sint eqz bone q'stū ad op' opatū. cū in oib' sit idē x'ps. Vultū tam' differūt q'stū ad op' operās. Vñ melius ē audire missā boni sacerdotis: q' mali. sic i mēsa corpali eūdē cibū iocūdus accipim' a mūdo mīstro q' immūdo. Nota q' p' ricolosū est si celebret cecutiēs v' man' habēs tremulas. aut caducū morbū. aut dely rus: aut nimis ydeota. Vñ talib' in iūgen dū est: q' abstinēat a missa. Preterea q'n a / liqs bis celebratur' est: sicut sacerdos / nō debet sumere ablutionē in missa p'iori: ali oquin ad scōam missā nō accederet ieiun'*

De negligentis in missa.

Capitulū XVII.

In negligentia euenerit: q' plecto canone nec vinū nec aqua regia i calice statim debet infūdi vtrūqz. & sacerdos iterabit cōsecratōem ab illo loco Simili mō. & p'ficiet vsqz in finē. ita tñ. vt dimittat duas cruces q' fieri singulariter sup hostiam consueuerūt. Vñ melius potest dici: q' aliā hostiā sumat & canonē a p'ncipio incipiat. Qd si de simplici vino v' a qua fuerit p'secratō scā: vinuz reputabitur pro sacramēto: s; aq' non. Si qd ceciderit de sanguie sup corpale: vel sup pallā altar' vel sup albā. vel sup calicē: pars illa rescin datur. & in loco reliq'aruz seruetur. p'us tñ extrahatur sacramētū q'stū potuerit sumatur. deinde abluat. & illa ablutio itez suma

tur. Si vero super terram. lapidem vel lignū ceciderit: lingēdus vel extergendus est vel radēdus est locus ille. & puluis ille i loco sacro reseruet. Porro si in ipum sangui nem musca vel aranea ceciderit vel tale ali quid qd sine vomitu vel piclo mortis su mi nō potest: perfundat & lauef q'sto potest cautiuz in calicē. & hāc ablutionem sumat sacerdos. sed musca siue aranea sup pūci/ nā cremetur. Qd si de corpe x'pi sup pallā altar' ceciderit vel sup aliud vestimētum non incendatur: sed vino abluatur & a mīstro sumatur. Si infirmus corp' d'ni re ijciat: suscipiatur pui diligentius potest. et sumatur

De sacramento penitentie Ca. XVIII

Penitentia est: vt ait ambrosius p' terita mala plāgere: & plangēda ite rū nō cōmittere. Itē grego. Peni/ tere est ante acta peccata flere. & itez flenda nō cōmittere. Circa p'dctās diffinitōes nota. q' q'dā diffinitōes dātur p' eēntiam. vt homo est animal rōnale. Quedā p' causas vt dies est sol lucens. Diffinitio aut peni/ tentie data est p' causam: nō p' eēntiam. Ve rūtū penitentia diffinitur p' duplicez actū. Vñ q' est respectu p'teriti. scz p'terita ma/ la plangere. Altez respectu futuri. s. plan/ genda nō cōmittere. & primus actus est in re: vel i. pposito. Penitentia duplex est. Quedā interior tantū: & hec est de iure na turali. Quedā est exterior que fit ad arbitri um hominis. prima nō est sacramentuz p' prie. Secūda p'o sacramētū ē. Nō ei p'nta per se suscepta dicitur prie sacramentu m ecclesie. cū talis etiā an' baptismū fieri pos sit Sed penitentia iniuncta per ministros ecclesie: sacramētū est. Notandū quoz q' lugere p' peccatis p'ris est actus p'nie. sed lugere p' malis alterius: virtutis est et misericordie. Lugere vero p' bonis eter nis est actus terciē beatitudinis. de qua di/ citur Beati qui lugent &c. Deduratōne penitentie sciendū q' exteriorem nō opoz/ tet eē p'petuā: sed circa interiōrē distingui/ Est ei p'nta in terioz scōm habitū: & hec de bet eē p'petua. Alia est fm actū. & hāc non oportet eē p'petuā. sp ei tenet q's ad interi/ orem p'ntiam q' velle nō peccasse: & vult de cetero nō peccare. sed ad exteriōrem p'ntiam

m 3

*De Perpetuitate penitentie dicitur
Inuenit & habitus q' q' p' p'ntia*

5-6

5-4

Prima q' dicitur

5-2

*Sola p'ntia p' ministri
in iure p' sacramētū*

5-3

5-1

75

Primo Sep qui dicitur h
Voluntaria
peccata
ante vitam
fieri
p

non semper tenetur. Preterea alius est do-
lor rationalis qui est peccati detestatio. ali-
us est sensibilis qui est passio. et primus dolor
sepe debet esse in penitentia. secundus non est de
necessitate. Item quis homo nunquam sit certus:
de peccati remissione: tamen propter hoc non oportet pe-
nitentiam esse exteriori perpetuam. quia non erigitur
in talibus certitudo scientie. sed sufficit cer-
titudinis cōiecture probabilis: ut est: qui fecit
homo probabiliter quod fuit ex parte sua dolendo.
penitendo. satisfaciendo. cavendo. et tunc in omni
sacro nove legis sit aliqua materia visibilis elemē-
ti que sit signum causa gratie. oportet etiam in sacro
penitentie ita esse. sed tunc materia sensibilis lar-
ge accipitur. pro omni re siue res illa sit exterior: sive
sine actu humana. Unde fuit in penitentia: put
est sacramentum: sunt res et verba que proprie sunt in cō-
fessione absolute. res autem est ipsa actio hu-
mana. Ad intelligendum ista plenius nota:
quod sicut in medicis corporalibus quedam res si-
stunt in sola passione curati. ut est sectio vul-
neris. quedam vero in actione eiusdem: ut est exer-
citatio corporis. ita in sacramentis quedam con-
sistunt in passione eius que sanctificat: et non in ac-
tione nisi per accidens. ut baptismus confirmatio.
eucharistia. extrema unctio. ordo. Que-
dam consistunt essentialiter in actu ipsius que sanctifi-
catur. ut alia duo sacra. scilicet penitentia. et matrimonio.
In primis ergo que sine actu non operantur
requirunt exteriori materia que signat et causat
rem sacri. In alijs vero ipse actus non est pro
materia sensibilis. Ex predictis patere po-
test: quod quedam est hoc sacramentum tamen ut actus peni-
tentie exterior. Quoddam est res tamen: ut re-
missio peccatorum. Quoddam est res et sacramentum. ut
contritio interior

Res penitentie actus
humana y b n b i b e
w a d e l i n i a

De qualitate penitentie. Caplm XIX
St penitentia quedam vera: Aug⁹
Penitentia vera est penitenda non ad-
mittere. et remissa desistere. Quedam
est falsa. Fido. Ferris est: et non penitens
quod adhuc agit quod penituit. Quedam est coa-
cta. psal. Converteris super in eterna mea domini pro-
fiteri spiritui. Quedam est sera. Aug⁹ Si tunc peni-
tes quando peccare non potes: peccata te dimi-
serunt: non tu illa. Quedam est iniqua. Dicitur
Judas penitentiam ducere: laqueo se suspensum. Quedam
est deserta. Sapientia. Pre angustia spiritus ge-
mentes intra se penitentiam agentes. Que-
dam sancta et meritoria Bernar. Q felix peni-

tentium humilitas. o bona spes penitentium.
quod facile vincis inuincibilem. quanto tremens
dum iudicem convertis in piissimum preme: Pe-
nitentia debet esse amara. Jere. Placuit vir-
nigeniti fac. t. Voluntaria. Augul. Tu gan-
dio debet facere immortalis futurus quod
quod faceret pro differenda morte moriturus.
Perfecta. Augul. Nulla penitentia est sera
dum non est vera. Accelerata. Prover. Ne tar-
das converti ad dominum. Jero. Flauicula bene-
ti in falo funem potius proscide quod solue. For-
tis. Jero. Per calcatum perge preme. Perse-
uerans. Lan. Laui pedes meos quo tunc
Item resurrectio spiritualis debet esse cum tempo-
re victuro: non cum lazaro morituro. Penitē-
tia debet esse prompta et non diu dilata. Primo
quia diu expectamur. vñ. expectauit: ut faceret
vivas: et fecit labruistas. Secundo: quia ad ma-
na vocatur. Ben. Ego ero merces tua ma-
gna nimis. Tercio ne ab eternis nuptijs
excludamur. sicut fatuus factus est virginis
bus que differebant preparare se. Quarto: ne
ab hostibus impediamur. sicut filij israel
a pharaone: ne egredirentur de egypto. Qui-
to: quia relinquere peccatum etiam penis prope-
llimur. Grego. Lōrenedus est h mundus et
am si rebus proprijs habundaret. ac cum tot
aduersitatibus animi pulsatur. cum torcala-
mitates ingeminat quod aliud quod non amet
clamat. Sexto ne blandis seducatur: sicut
autis pro sustulam aucupis. et sicut piscis per
escam in hamo. et sicut visus pro mel. Septimo
ne morte preueniamur. Grego. Nihil certius
morte: et nihil incertius hora mortis Octa-
uo ne consuetudine teneamur. sicut arbor d
facili non euellitur cum bene radicali. Jbere.
Si potest ethiops mutare pellem suam: et
nos. et. Ad agendum penitentiam mouet
quatuor. de quibus bernar. Primus dux est
cor: quod non emolliunt beneficia. nec terret
supplicia. nec alliciunt promissa. nec castigat.
flagella Impedimenta penitentie sunt bec.
pusillanimitas aggrediendi. tales sunt sicut
vmbaticus equus: que a trunco vel ab um-
bra terre tur pudor penitendi: sicut dicit au-
gustinus. Verecundia confessionis magna
pars est satisfactionis. Horroz satisfactio-
nem et leue tribulationis est eternus glo-
rie pondus in nobis operatur. Delectatio

Septemplex penitentia

Octo modus ad penitentiam promptam

Liber sextus

peccandi. Sed temporale est quod delectat. eternū vero quod cruciat. Spes diu viuendi. sed dominus dicit q̄ securis iaz ad radicem arboris posita est. Desperatio gratiam obtinendi. contra dicit ezechiel. Quacūq̄ hora peccator ingemuerit omnium peccatorū zc. Timor recidendi. Aug⁹. Nū̄ cecidi: erexit me. qñ̄ steti: tenuit me. qñ̄ iui duxit me. ita loquit̄ de dño. Exemplum delinquendi. sed stultus est qui videt aliquem cadentēz si non sit in eodē loco caurior. Consuetudo peccādi: sicut baalam cōsuetudo monstros nō curauit q̄ a sina loquebatur. Confidentia de dei mīa ipsum quādo penituerit recipiendi. sc̄ hoc est peccare in spem. Origenes Hīsericordiam dei debemus erubescere. si iusticiam eius nolumus formidare.

De effectu penitentie
Capitulum XX

Per penitentiam soluitur homo a peccatis. restituitur eccle. recōciliatur christo. donis spūalibus ditatur. de filio diaboli: filius dei efficitur. paradius aperit. Hec est que angelos letificat. impiuz iustificat. amissa bona reuocat. penā eternam vitat. Item penitentia est secūda tabula post naufragiū. ad quā pctōz potest recurrere q̄diu est in statu pñtis vlt̄ te quādo cūq̄ z quotienscūq̄ diuinā clemētiā voluerit implorare. Duplex est enī naufragium. sc̄z peccati originalis. z peccati actualis. sed de p̄rio liberātur p̄ tablas baptismi que virtutem et efficacīā accepit a tabula crucis christi. De secūdo autē liberamur p̄ tabulam penitētie quā diuina clemētia preuidet homi: qz p̄ peccato actuali non potest iter baptisari. Nota ergo q̄ a reatu peccati liberamur p̄ gratiam. a seq̄lis autē peccatorū p̄ penitentiā. z per partes penitentie. a miseria vero p̄ glām. Nota q̄ liter opa mortificata reuiuiscant. qz licz verum sit q̄ a priuatiōe ad habitū non sit regressus in vita naturali. non tamē vez est in vita morali. Nam a priuatiōe ad habitū voluntariū ē regressus sc̄z a morte culpe ad vitam gratie. Nū̄ notandū: q̄ sicut peccata actualia transeunt actu: z remanent reatu: ita bona opera transeunt actu: z rema-

nent merito. Secūdu autem q̄ manent: dicuntur viuificari z mortificari. Bona igitur opera q̄diu sunt coniuncta radici merendi dicuntur viuere. quando autem ab illa separantur: dicuntur mori: quando reuertuntur: dicuntur viuificari. quia redeunt ad statum sue originis. sc̄z caritatis. quia z valent ad maiorem radicatiōē charitatis

De partibus penitentie in communi
Capitulum XXI

Partes penitentie integrales sunt tres. sc̄z. contritio. confessio z satisfactio. Quamuis enim completū peccati possit esse in actu cordis solius. vel cordis z oris simul. vel trium simul tamen ad perfectionēz penitentie exigitur horū trium aggregatio: licet ad esse simple sufficiat contritio in actu: z confessio z satisfactio in pposito. Non enim exigitur i his que habent esse successiuum q̄ partes in tegrales sint simul. sed exigitur in toto q̄ habet esse permanent. Quā autem tres sint partes penitentie: sic ostenditur. Penitentia enim est quoddam spontaneum iudicium in quo contritio est quasi quedaz cōtario vbi sequitur rei apud iudicem spontanea confessio. Deinde sequitur emende per iudicem imposita solutio. Sed in hoc differt iudicium fori a iudicio poli. quia ibi confessus in iure condemnatur: hic ab soluitur. Alia sufficientia istarū partium quia cum omne peccatū cōmittatur corde vel opere: iustus est: vt ista curentur p̄ contrarium. sc̄z vt peccator culpam animo detestetur. verbo accuset: z facto puniet. Item per peccatum offendit homo deum ecclesiam et seipsum. sed p̄ contritionem reconciliatur homo deo per confessionem ecclesie. per satisfactionem sibi. Item ille tres partes penitentie tres sunt diere. quibus itur in terram p̄missionis. de q̄bus exodi. Ibimus viā trium dierū. Item ille tres ptes viuificant moraliter tres mortuos: quos dominus suscitauit. qz p̄ contritionem suscitatur puella in domo. p̄ confessionem iuuenis in porta. per satisfactiōnem: lazarus de sepulchro

De contritione.
Capitulum XXII.

esse simpliciter pme
q̄ signis contritione

no sufficiunt
pme pme 37

Significatiōe pme pme

De operibus mortificatis

Contritio est dolor voluntarie assumptus pro peccatis cum proposito confitendi et satisfaciendi. Hec definitio magis generalis est. et ponitur ibi dolor pro genere voluntarie assumptus ponit ad divinitatem doloris naturalis qui non est meritorius: cum non sit in genere moris: sed voluntas est ponit in genere morali. pro peccatis ponit pro materia doloris ad differentiam doloris invidie. qui est de bono alieno. sic ergo definitur contritio potest esse actus virtutis. sed potest esse factus propter quod aliquid in preparatione ad ad alias partes addat. et ideo ponit cum proposito confitendi et satisfaciendi. Nota quod cor dicitur durum quoniam divine inspirationi se tan genti non cedit. sed obuiat in affectu peccati demorando. Frangi vero dicitur quoniam incipit a proposito peccati resipiscere. licet nondum totaliter convertatur. Conteri autem dicitur quoniam voluntas perfecte ab effectu peccati resilit. In contritione duplex est dolor. unus est voluntatis. qui non est aliud quam peccati displicentia. Alius est sensibilis. Primus est de certitudine contritionis. et de hoc dolore intelligitur illud Ieremias. Luctum unigeniti fac tibi. quia homo debet ex ratione magis velle non peccasse quam unigenitum vivere. Secundus vero dolor non requirit de contritionis necessitate. sed est de eius profectum. quia talis dolor non est in necessitate. Nota quod contritio potest tantum intendi: quod non solum culpa sed etiam tota pena dimittitur. Hoc autem potest fieri dupliciter. Uno modo ex parte caritatis. qui displicentia peccati causat. quod sic patet quia contritio intendi caritate in actu quod contritio inde sequens merebitur absoluti onem ab omni pena. Alio modo fit illud ex parte doloris sensibilis quam voluntas in contritione excitat. quia enim ille dolor pena que dam est tantum potest intendi quod sufficit ad deletionem culpe et pene. Differentia est inter attritionem et contritionem. sicut inter informem et formatam. Item quod dicitur de fide informi et formata. Utrum autem attritio fiat contritio distinguendum est. quia contritio dicitur cum gratia attritio. Hoc autem potest esse dupliciter. Uno modo pro peccati committentiam. quia gratia associatur motui existenti in anima. et illud informat quibus non eliciatur. Alio modo pro causam ita quod motus a gratia eliciatur. Primo modo attritio fit contritio. quia actus ille simplex manens in anima

format adveniente gratia sicut color adveniente luce. Secundo modo impossibile est quod attritio fiat contritio. Si queritur quid dicitur de peccato debeat dolere. Rursus quod sicut dicit hugo de sancto victore. Deus quoniam absolvit hominem a vinculo peccati: ligat eum vinculo perpetue detestatiois. Sed detestatio peccati perpetua duplex est. Quedam est in habitu ad quam homo se tenetur etiam post peccatum peccati remissione. de qua dicit augustinus. loquens de penitente. Spiritus inquit doleat: et de dolore gaudeat. et non se doluisse doleat. Alia est detestatio etiam in actu ad hanc non tenetur homo semper. Sciendum quod damnati et beati qui sunt in purgatorio non habent contritionem proprie huiusmodi. hec est ratio. quia in contritione proprie sumpta tria sunt. scilicet gratia. dolor. et effectus meriti satisfaciendi. In beatis autem non est dolor. In damnatis vero non est gratia. Et hi qui sunt in purgatorio non mereantur.

De confessione Caplm XXIII

Confessio est: ut ait augustinus. pro quibus moribus latens spe venie aperitur. Hec est confessio sacramentalis: que pars penitentie. que convenienter delentur. et pro materia que est peccatum. et pro actu qui est aperire: et pro fine que est spes venie. Duplex est confessio: Queda est mentalis que fit deo et hec est de iure naturali: Queda est vocalis que fit homini: et hec non est de iure naturali. Igitur autem incarnatione christi sufficiebat confessio mentalis. quia deus nondum erat homo. sed postquam factus est homo debet confessio fieri homini vicario christi. In hoc enim quod ministris sacramentorum dedit potestatem ligandi et solvendi in sinuavit confessionem eis tantum iudicibus debere fieri. sic ergo christus confessionem tacite sed apostoli promulgaverunt expresse. Quamvis igitur in contritione dimittatur peccatum: tamen confessio vocalis est necessaria vel in re quando habetur oportunitas vel in proposito quoniam ea articulis necessitate excludit: et non contritus religionis. et ista necessitas confitendi post contritionem non est in tali casu propter necessitatem remedi. cum peccatum iam commissum sit. sed propter obligationem precepti. Confessio enim et satisfactio necessaria est. non solum propter reconciliationem in iudicio dei

Quid dicitur contra

Nota

Nota

Quo contritus dicitur

Nota

Quo contritus fit

De confessione proprie dicitur

sed etiam in iudicio ecclesie. Quas circuz stancias teneamur confiteri. Nota qd cir cunstanciaru quedam sunt trabentes in ali ud gen? pcti. vt coire cu muliere coniugata. z has tenet homo cofiteri. Queda sunt aggrauates i eade spe. z haz qda st aggra uates no notabl sicut scia z hmoi. has n tenet qs cofiteri. qz sut qsi ueialia pcti. qda sut aggrauates notabl. z has fm quosda optet cofiteri. no eni sufficit illi q ceti mar cas de alieno habuit dicere. ego accepi alie nu. cu h posset verificari. si accepisset m v nu denariu. fm alios cois: s non tuti? opi nates no optet. Que at sint circustancie ag grauantes pctm: notatur i his versibus. Aggrauat ordo loc? mora causa scientia tepus. Lucta pusilla modus culpe z stat? altus. Coditio. numerus etas. z scadala ser us. Quamuis pcti alic? nota sint sacerdo ti. m optet ea cofiteri. qz no sut ei notari iu dici. Quadiu possit aliqs differre cofessio ne due sut opinioes. Quidam ei dicat q pec cator tenet confiteri peccata statiz habita optunitate sufficenti. Alij dicunt coius. q cu cofessio sit inter pcepta affirmatia: non obligat: nisi p loco z tpe. Ecclia at defmia nit in decretali q homo cofiteatur semel in anno. qz semel in ano bz qlibet de neces sitate pmuicari. In qtuor m casib? tenet an h tepus pferi. Unus rde sacri: qz vult pmuicare vel celebrare. Ali? e rde pckl. vt si i piclo mortis qs eet. Terc? e rde cofcie vt si dicat sibi cofcia q stat teneat pferi. Quar? rde dubij. vt si no sperat sibi illo anno copia pffessoris occurrere que no bz vel si habet casu de q solus papa habet ab soluere. z mo bz copia penitenciaru dm pa / pe. Si qrit vtz pffessio facta in mortaliua leat. Dicendū q pffessio est i remediū z i p ceptū. In qtu est in remediū: non valet in mortali suscepta. m absoluit ho a pcepto: sicut etiā sicut baptisimū suscipientes. Vtz aut pffessio sit iteranda. Notandū est: q re gulariter nullus tenet cofessione semel bo na fide factā amplius iterare. Sūt aut qe tuor casus quibus tenet qs cofessione ite rare qz duo sūt ppter confessores z duo pff confitenti. Primus est si confessori deficit clauis potentie eo q no habet auctoritatē ab illo peccato absoluer. Secundus si de/

ficit in eo clauis sciētie. qz nescit discernere vtz h peccatū sit veniale vlt mortale. Ter cius sicōfites dimidiauit cofessionē. optet ei q vni fiat cofessio ois q habetur i memo ria. Si vero aliq exciderit a memoria: no iden reputari debet cofessio dimidiata. Quartus si pēpsit seu neglexit: z oblitus est satisfactor. nā si sciret: z implere vellet n optet cofessionē iterare. si vero aliqs cadit in peccatū postq bona fide fecit pffessionē qstio ē vtz teneatur cofessionē pus factaz itez iterare. z est opinio pmunior q non i specie sed in genere: licz aliter quidā dicāt. Nota q cofessio facta p nunciuz vel p epistolā licet sit quoddā opus bonū z meo ritorio. tamen in quātū est pars sacri no potest sic fieri. quia determinataz habz ma teriā scz actū sermonis quo coficia homi nis manifestari psuenit. vnde sine necessi tate non licet aliter confiteri. In necessita te vero potest defectus p actum equiualeo tem suppleri.

De qualitate z effectu confessionis Capitulū XVIII.

Qualis debeat ee confessio: notat i his versibus. Sit simplex. humili lis. cofessio. pura. fidelis Vera fre quēs nuda. discreta. libens. verecūda. In tegra secreta. lachrymabil. accelerata. For tis z accusans z sit parere parata. Ad mul tavalet cofessio. Amorte liberat. quia si tur confessus in foro contentioso damna tur: sic i spūali liberatur. Deū homini ma nifestat. Augustin? Si nollem cofiteri no me tibi absconderē: sed te mibi. Vulnere mentis sanat. Jeronimus. Vulnus non intellectum tardius sanatur. Paradisum aperit. Augustinus. O breue verbum pec cavi quod portas aperit paradisi. Exem plum in latrone dextro. Peccatum regit. Un quedā glosa. Si hō detegit: deus teo git. Misericordiā diuinā emollit. Glosa sup illd. delictū meū cognitū tibi feci. Si homo agnoscit: deus ignoscit. Animū io cūdat. psal. In voce exultatōis z cofessio nis sonus epulantis. Intercessores mul tiplicat. sacerdotes enim ornant pro suis confessis. Conscientiam mundat. Augu stinus Confitendo fit homo de fedo pul cer. Fedus diaboli rumpit. sicut cum ali/

Non refertur byr

Quid debeat esse confessio

Quidam effectus penitentie

De Ieiunio spirituali in capibus

1^r quis secretū alterius detegit. Deo conitū
git. Augul. Quid prius auribus tuis q̄
1^t cor cōfiteas: et vita q̄ ex fide est. In viam sa/
1^b lutis dirigit. Prouer. Qui abscondit sce/
1^c lera sua n̄ diriget ergo. 2^a. Peccatus delet.
1^d psal. Dixi cōfitebor aduersū me iniusticiā m̄
1^e Satisfactorū supplet Blosa su. ma. Jubetur
1^f confi. pec. vt erubescentiā patiamur p pe/
1^g na. Valū p̄cauet. Exēplū de dente pu/
trido qui extrahitur. ne aliū putrescāt 2^c

Lui debeat fieri confessio
Laplm XXV

91 **C**eneraliter tenes: q̄ confessio de
beat fieri sacerdoti habenti clauas
que sunt sciētia discernēdi: et pote/
stas ligandi et soluendi. Sciendū autē q̄ si
cut baptismus est sacramētū necessitatis
ita et penitentia. vñ sicut baptismus dupli
cem habet ministz. vnuz cui baptizare cō
petit ex officio. s. sacerdotē. aliū cui cōmit
titur dispensatio baptismi rōne necessitatis
ita et minister penitentie duplex est. vnus
cui confessio fit ex officio: sicut ē sacerdos
alius at est qui audiēdo confessionē vicez
supplere potest sacerdotis in necessitate. vt
est laicus. Dicūt tñ aliq̄ q̄ cū deest copia sa
cerdotis: nō oportet laico confiteri: s; suffi
cir soli deo. q̄ n̄ oēs sacerdotes clauas ha
beant: non tñ p̄nt omnes ligare et soluere.
sicut ex cōmunicati. suspensi. et heretici dā
nari. non autē est h̄ p̄pter defectū ordis. sed
quia non habēt materiā se3 subditos qui
auferūtur eis cū excommunicant. Possunt
tñ tales baptizare. qz hoc est sacramētū ne
cessitatis. Possunt quoq; tales eucharis
tiam cōsecrare. qz h̄ substantialr adheret
ordini Ligare autē et soluere ad heret accide
taliter ordini. Dicēdū etiā q̄ null⁹ p̄t ab/
soluere confitentē nisi sacerdos p̄rius. s; p̄
prius sacerdos dicitur sex modis P̄rio
ipse pastor ecclesie. Secūdo per determina
tionem superioris: vt vicariū. Tercio per
p̄uilegium quibusdā indultū. vt sūt fra
tres. predicatorēs et minores. Quarto per
licentiā p̄rii sacerdotis. non tñ licentiē
etur: nisi discretis: honestis. et notis. Qui
to p̄pter necessitatē. qz instante mortis ar
ticulo quilibet sacerdos potest absoluere.
Et peregrini absoluuntur ab his: ap̄ q̄a

De Dupli ministro p̄ne

hor 8 scot

Propius sacerdos y by medis om p̄

sunt. ergo p̄pter defectū sui sacerdotis q̄
se3 est y deota vel p̄ditō: cōfessionis. vel so
let cōfidentes mulieres procar. tū cēn̄ s̄nō
inuenit aliquem qui auctoritatem habeat
efficitur ei sacerdos p̄rius: non quilibz s; discretus et qui est notus vel ex ordine: vel ex persona.

De sigillo confessionis Laplm xxvi.

Ca que geruntur exterius in sacra
tis sunt signa rerū earū que inter
rius contingunt. et ideo cōfessio q̄
quis sacerdoti se subicit signū est interio
ris q̄ q̄s subicit deo. De autem peccatus
illius qui se sibi subicit: per penitentiam
tegit. Vñ oportet de necessitate sacramēti
q̄ sacerdos confessionem celet. Sūt et
alie celationis vtilitates. quia p hoc boies
magis ad confessionē attrahūt. simpli
cius peccata cōfitent. Sacerdos etiā non
solū debet celare peccatū qd̄ in cōfessioe re
cipit s; etiā oīa illa p que posset peccator v
peccatū deprehendi. Potest autē penitēs fa
cere: vt illud qd̄ sacerdos p̄pter cōfessionē
sibi factam sciebat vt deus: sciat etiā vt d̄
Et hoc facit: dū licenciat eū ad dicendum
et ideo si dicat: non frāgit sigillū confessio
nis. Si autē queritur: vtz id: qd̄ scit sacer
dos per confessionē: et scit alio mō: possit
reuelare. Super hoc diuerse sūt op̄niōes
sed hec est verior: qz siue sacerdos sciat illd̄
peccatum ante confessionem sibi factā: si
ue post: non tenetur celare q̄tū ad illud qd̄
scit vt homo. Nota qz iste modus dice
di dico tibi in confessione non claudit tale
dictum sigillum confessionis. quia nō ser
uatur ibi forma confessionis

De satisfactione Laplm xxvii

Sicut in bello restituta amicitia: n̄
statim remittitur debitum damni
illati: ita post remissionē culpe in
contritione remanet debitum pene satis
factorie Iniungit autem sacerdos quedā
ad satisfactionis fundamentum: sicut ab
stinere a peccato. et restituere ablata. Que
dam iniungit ad satisfactionis expeditio
nem. vt est vitare consortia maloz. Que
dam iniungit ad substantiam satisfactio
nis. vt ieiunare. vigilare. dare elemosinas
peregrinari. et huiusmodi opera penalia
Quedam iniungit ad perfectionē: vt secu

Quis fuit malis in iungit ad satisfactio

*Prius satisfactorius in quibus
20169 dicitur*

Liber sextus

ritatem satisfactionis. ut sunt opa superoga-
tionis. Satisfactio debet culpe respōde-
re in tribus. scz in numero. psal. Lauabo
per singulas noctes lectū meū la. me. st. m.
rig. In pondere. Aug. Libēter debet face-
re immortalis futurū q̄cūq; faceret p̄ diffe-
renda morte moriturus. In mēsurā. greg.
Tāto tpe debet in penitētia esse quāto su-
it in culpa. Ista tria requirūtur in penitē-
tia scdm cōscientiā non fm necessitatē.

De partibus eius in communi
Capitulum XXVIII.

Satisfactionis quedam partes sūt
principales. scz oīo. ieiuniū. z ele-
mosina. Quedā vero sūt secunda-
rie. que ad has reducūtur. vt vigilie. pere-
grinatōes z discipline. Dicendū igitur. q̄
opa oīa carnē affligētia reducūtur ad ieiū-
niū. Oīa vero opa spūalia ad oīonem. oīa
autē opa misericordiē ad elemosinā. Suf-
ficientia partū principalū pōt accipi re-
spectu termini a quo est motus satisfactō-
nis. quia p̄ ieiuniū reuocatur a concupia
carnis. per elemosinam. a concupia oculoꝝ
p̄ oīonē a supbia vite. Alio mō suumit is-
ficiētia ista ex parte termini ad quē. qz p̄ iei-
uniū bñ ordinatur homo in seipso. per e-
lemosinā ad primū. p̄ oīonem ad deū. Ter-
cio sumit hęc sufficientia ex parte mate-
rie de qua fit satisfactio. qz p̄ elemosinā de
bonis exterioris substantie fit satisfactio.
p̄ ieiuniū de bonis corporis. p̄ oīonem de
bonis mentis. Quarto sumit hęc suffi-
cientia ex parte modoz satisfaciendi. Fit em̄
satisfactio tribus mōis. vel p̄ punitionem
vel fm redemptionē. vel per supplicationē
Primū facimus ieiunādo. Scdm elemo-
sinas dādo. Tercū orādo. Quinto sumi-
tur hęc sufficientia ex parte effectū. Per satis-
factōnem em̄ tria magna bona nobis. pue-
nit. scz. impetratio gr̄e. remissio pene. ex
purgatio reliquiaz culpe. Ad primū vide-
tur valere elemosina p̄pter multiplicatōnez.
intercessoz. Ad secūdū ieiuniū. Ad terciū
oratio.

De singul' partib' satisfactoris Ca. XXIX

Elemosina dupl'r pōt accipi. aut i-
tentōe subleuādī necessitatē primū
z sic est op' mie. aut intentione re-
compensandi p̄ debito offense diuine. z sic

est opus iusticie. Cū priō mō p̄tinet ad me-
ritū vite. Scdo mō ad meritū dimissionis
pene. qz elemosina sic data est. p̄prie satisfac-
toria. De ieiunio quoq; sciēdū. q̄ in carne
sunt duo. vñ est natura q̄ debet sustentari
Aliud ē viciū qd̄ debet domari. Ieiuniū
ergo qd̄ naturā seruat z viciū domat: bo-
nū est z satisfactoriū. aliō vero nō. Oīo du-
pl'r habet fieri. Aut p̄ impetratione bono-
rum. z sic est ps cōtēplatiōis. aut p̄ amonitō-
ne maloz. z sic est. p̄prie pars satisfactōis.

De iustificatōe impū Ca. XXX

Iustificatio est motus ab iniusti-
cia ad iusticiā. In iustificatōe im-
pū q̄tuoz req̄rūtur. s. mor' libi ar-
bitriū z p̄tinor z infusio gr̄e remissio culpe
Dor' priā duo sūt ex pte suscipiētis. Alia
vero duo ex pte agentis. Predicta q̄tuoz
sunt simul tpe: nō natura. Prioritas autē
z posterioritas q̄ fm ordinē nature est: re-
ducitur aliquo mō ad ordinē cause z cau-
sati. Inter ista videt hīc ordo causalitatis
ēē. causaliter enī mor' liberi arbitriū prior
est alijs tribus. qz req̄rīt cōsensu volun-
tatis in huiusmōi mutatōe. volūtas autē
z libez arbitriū sumūtur hīc. p̄ eodē. Prop-
terea motus iste appellat' motus liberi ar-
bitriū. Iste quoq; mor' quo libez arbitriū
um p̄sentit deo vt priō motori vocat' mo-
tus fidei. qz hz aliqd̄ p̄gnitōis z aliqd̄ affe-
ctōis. sicut fides. Dicim' ergo q̄ motus li-
beri arbitriū siue mor' fidei in deū causalit-
er est prior q̄ mor' de q̄ p̄ctō q̄s p̄terit. qz sic i-
gnatōe p̄cti p̄oz ē p̄uersio. q̄ autē iō cū p̄uer-
sio causet auersionē. ita in e' destructōne
prior est p̄uersio ad dīm plibez arbitrium
q̄ auersio a creatā p̄ p̄tritiōez d̄ p̄ctō. qd̄ enī
primū ē i p̄positōe. vltimū ē i resolutōe. isti
vero duo mor' scz libi arbitriū z p̄tritiōis
sūt priores q̄ gr̄a infūdāt. qz sūt p̄paratoꝝ
ria causa vt gr̄a def. q̄suis ei d̄s sine vlla p̄-
paratōe posset impium iustificare. tñ req̄rīt
p̄paratio ex pte nra. qm̄ sic req̄rīt p̄paratio ex
p̄te materie i naturali mutatōe ad recipiē-
dū formā. ita in mutatōe volūtaria. z h̄
ē i p̄paratōe agētis: s. suscipiētis. Alia est
ratio. qz i iustificatōe p̄ctōz fit introductō
vni' forme z expulsio p̄trarie. Ido req̄rūt
p̄ctā duo. s. mor' libi arbitriū disponēs ad
gr̄e susceptōnez. z p̄tritiō. i. discessus a p̄ccō

82

83

81

*Quibus dicitur
ad sup' finem p
cōmē p̄r*

p̄ motū 2. or.

20 Continuo.

30 q̄d

*Quo hōc tui dicitur p̄prie
sati p̄prie z quomodo*

eato disponens ad culpe expulsionē. B̄ra vero prius infundit: q̄ culpa remittatur. quia per gratiam culpa remittitur. sicut in introductione forme prior est. naturalis forma que expellit ex parte agentis: q̄ illa q̄ expellenda est remoueri possit. Qualiter autē iustificatio fiat in instanti vel successiue nota distinctionē. Potest em̄ iustificatio dupl'r accipi: sicut ⁊ generatō. Uno mō vt dicat motū ad iusticiā cū termino eiusdē ⁊ sic fit successiue. vt qn̄ succedit successiua p̄paratio. Alio mō pōt accipi vt dicat solū mō mutatōnez sine motu. hoc mō fit iustificatio in instanti. ⁊ h̄ triplici rōe. Prima: quia fit virtute infinita ⁊ simplici immediate. Secūda est. quia fit in substātia simplici. s. in mente. Tercia qz ip̄a forma: taz q̄ expellitur scz culpa: tam q̄ introducitur: scz gratia simplex est omnino. Ad illud qd̄ ait aug⁹. q̄ maius est iustificare impiuz q̄ creare celū ⁊ terrā. Dicendū q̄ maius ē q̄ tum ad id quod fit qd̄ melius est. sed non quo ad modū faciendi. Quāuis in iustificacione impij sit resistentia formalis: scz cōtrarij ad cōtrariuz. nō tñ est ibi resistentia effectiua q̄ aliqd̄ resistat agenti. scz deo. cuius virtuti nihil resistere potest. In iustificacione impij aliqd̄ est ex parte dei. ⁊ aliqd̄ ex parte peccatoris. ⁊ aliqd̄ ex pte eccle. Ex pte dei sūt duo. scz. mīa. q̄ reatū indulget. et iusticia q̄ emēdā aliq̄stulū erigit. vel h̄ vel in purgatorio. h̄ signatur p̄ suos discipulos q̄s misit dñs in oēm locū q̄ erat ip̄e vturus. tñc quidē corpāl'r. nūc at̄ p̄ grāz spū aliter. Ex pte etiā pctōris sūt duo. s. dolor. ⁊ amor. ⁊ hec sūt due mole q̄b⁹ peccatū conteritur. q̄ fm̄ legē nō debēt in pignore obligari diabolo. Ex parte eccle sūt duo. Primū est meritū. ⁊ p̄cipue xp̄i. cuius meritū est inerbansibile: ⁊ etiā alioz scōz. q̄ fecerūt opa mltā superogatiōis: q̄ oīa h̄ potestate clauū sūt posita. vt si qd̄ min⁹ i vno mēbro eccle inuenit: in alio recōpēset. An̄ si aliq̄s non est mēbr⁹ eccle: non influit in ip̄m meritum predictū. Sciendū est indulgentia quam dat eccle p̄ papā ⁊ ep̄os. tñ vt ip̄a indulgētia tñ valeat q̄tū p̄mittitur exigit auctoritas ⁊ causa. s. cōmunis vtilitas ex pte dātis. Exigitur etiā fides formata: ⁊ obedientia: h̄ est resoluat illud p̄

quod datur ex parte recipientis. De penitencia venialium. Ca. XXXI. Enitētia est remediū institutum ad expiādū pctm̄ cui debet pena sensibilis. que cū debeat pctō nō solum mortali: sed ⁊ veniali. patz qz penitētia ē remediū cōtra vtrūq̄. Tñ p̄nā non est sim⁹ pl'r de venialibus sed etiā de mortalibus. qz penitētia introducta est ad recōciliādū amicitiaz quam peccatū mortale tollit. Licet ergo penitētia nō sit de venialib⁹ simpliciter: tñ erit p̄ accūs. ⁊ h̄ trib⁹ mōis. Primo rōne dubij vt qn̄ creditur eē mortalia. Secūdo rōe statuti. vt est qn̄ hō qui tenet confiteri semel in anno: nō habet nisi venialia. Tercio rōne periculi: vt qn̄ venialis delectatio ad hoc pducta ē qz nisi hō se auertat: ab ea trahit in mortale. De remissione peccati venial' sciendū: qz in duob⁹ casibus non remittit. Prim⁹ est. si tñs habeat mortale peccatū. qm̄ sine mortali pctō nūq̄ dimittit veniale. licet cōtra possit fieri. scz mortale dimittat sine veniali. cū ei mortale peccatū tollat charitate: q̄ vn̄ uersa delicta operit. ⁊ stat: qz existētī pctō mortali n̄ lū veniale remittit. Secūdus est qn̄ voluntas fixa manet in affectu alicui⁹ peccati venialis determinati. qm̄ idē illō tolli nō pōt. Et hoc mltiplici rōe. Prima ē. qz oē pctm̄ remissione indiget qd̄ duo. scz. qd̄ culpā ⁊ qd̄ penā. s. nō pōt esse remissio secūda siue p̄na. qz q̄s diu hō culpaz habet: debitor est p̄na. culpa at̄ in deordiatōe voluntat' cōsistit. vñ voluntas sic manēs reordiarī n̄ potest. alio qn̄ duo opposita si lēent in eodem. Alia ē rō. qz manente causa non potest tolli effectus. sed voluntas inordiatā ad aliqd̄ est causa peccati venialis. vñ manente voluntate fixa in illo: nō remittit ip̄m peccatū veniale. Sciendū etiā qz vnū peccatū veniale potest remitti sine altero. qz peccatū mortale qd̄ maioris est adherēte pōt remitti sine veniali. Alia rō est. qz peccatū mortale ita deo displicet: qz facit etiā ip̄m peccatū displicere deo. s. veniale q̄uis deo displiceat cū inordiatū sit. non tñ facit ip̄m peccatū deo displicere. quia nō priuat grā sed obnubilat in ip̄tū eius p̄cessus impeditur ad exteriora. ⁊ p̄pter h̄ vnū veniale non impedit quin aliud remitti possit. Tercia

l' d' d' d' d' culpa

In p̄p̄tione est in p̄p̄tione. ta p

In p̄p̄tione est in p̄p̄tione. ta p

In p̄p̄tione est in p̄p̄tione. ta p

Vnū pctm̄ veniale dimittit p̄ p̄p̄tione

Libertus

ratio est. qz venialia non habent connexi-
onem ad invicem. nec ex pte avertionis. qz n̄
avertit a sumo bono. nec ex pte couersio-
nis. ideo vnū remitti potest sine alio. non
verosicest in mortalib⁹. vbi vnū nō dimittit
sicut sine alio. qz mortalia habent connexi-
onē ad invicem ex pte avertionis. quodlibz
ei mortale avertit a deo: licz nō habeat con-
nexionē ex pte avertionis nō pōt tñ vnū
remitti sine alio. Ex predictis collige. qz a-
liter se habēt ad invicē venialia: aliter mor-
talia. z aliter mortalia ad venialia. Mor-
talia ei sic se habēt qz vnū nō dimittit sine
alio. Venialia ei sic se habent ad invicem:
qz vnū dimittit sine alio. Mortalia at sic
se habēt ad venialia qz remitti pōt veniale
sine mortali. Qui duplex rō est. P̄tia est qz
mortale z veniale se habēt sicut habitus et
dispō. s3 sublato habitu pōt manere dispō
z nō ecouerso. Secūda rō ē. qz mortale op-
ponit caritati. Veniale at feruor ei⁹. s3 s3
lata caritate tollit z feruor ei⁹: z n̄ ecouerso

Per qd dimittat peccatū veniale.
Capitulum XXII.

De peccati venialis remissionē nō
exigit nouus caritatis habitus s3
sufficit nouus motus. qz peccatū
veniale nō tollebat virtutis habitū: s3 im-
pediebat ipsius actū. Nota qz peccatū veni-
ale nō dimittit sine p̄ritōe. e⁹ decē rō. quia
q̄dā manet voluntas in aliq veniali: nūq̄
dimittit. s3 voluntatē auertere ab eo qz q̄s p̄-
ius volebat: ē displicere ei qd voluit. tal at
displicētia dolor p̄ritōis d̄. S3 sciēdū qz
p̄ritō pōt accipi dupl. v̄l in actu v̄l i habi-
tu vel medio modo. Cōtritiō i habitu non
sufficit ad peccati venialis dimissionē. qz
tūc q̄cūqz haberet penitētie virtutis habi-
tū: nō possz habe veniale pctm̄. z sic v̄iale
pctm̄ nō possit eē cū gr̄a Cōtritiō i actu nō
sp̄ requit. qz seq̄ret p̄ctm̄ qd q̄s i memori-
ā nō hz remitti n̄ possz. p̄pter h̄ requit p̄tri-
tō medio mō. s3 v̄l pctm̄ displiceat actu
alr vel explicite v̄l implicite. Dico autem
implicite qz talis actus sufficit. qz displi-
ceret explicite peccatū v̄iale si cognitio fer-
retur ad illō. Nota dū etiā qz tā feruens
potest eē mot⁹ caritatis i d̄m qz oia v̄ia /
lia pctā p̄sumit etiā sine actuali cogitatōe
ip̄oz. qz q̄n q̄s feruētē fert in deū: displicz

ei oē qd a dō retardat. z ita licz explicite de
pctō veniali nō cogiter: tñ in illo motu cō-
tinetur implicite displicētia peccati veni-
alis vel vn⁹ v̄l oim. Sciēdū etiā qz i con-
tritiōe de v̄ialib⁹ nō exigit p̄positū nō pec-
candi venialr: sic in cōtritiōe imortali exige-
bat. s3 sufficit qz displiceat ei etiā pctm̄ p̄e-
ritū. z infirmitas q̄ ad pctm̄ v̄iale incliat
q̄uis ab eo oīno immunis eē nō possit ita
tñ qz voluntas nō maneat fixa i vno v̄iali.
qz illō sic retētū nō dimittit tere i p̄ritōe ge-
nerali. H̄ at sentētie hec ē rō. qz pctā mor-
talia sūt i p̄tate n̄ra vt vitētur: nō solū singu-
la: s3 etiā oia. Venialia p̄o z si singla vitari
possint: nō tñ oia. qd ex infirmitate nature
p̄tingit. **M**ulta sunt p̄ q̄ tollūtur pctā
venialia qz p̄ tria p̄bēdūtur. P̄tio sunt oia
q̄ gr̄am cōferūt. vt sacra ecclē. Scdo illa:
q̄b⁹ impedimēta feruoris z gr̄e tollūtur: si-
cut ē aq̄ b̄ndcā q̄ p̄tutē inimici rep̄mit. z e-
piscopal b̄ndcō. Tercō exercitiū b̄ndcā:
ex pte n̄ra: sic est rōtio pectorz. oīo d̄mcalis
elemosina. ieiuniū. z h̄mōi Rō hoz ē qz cū
v̄ialia dimittātur p̄ feruorē caritatis. q̄ im-
plicitē v̄l explicite p̄rinēt oia illa q̄ nata sūt
de se feruorē caritatis excitare dicunt pctā
v̄ialia dimittere. Tlia p̄o sūt oia que p̄o
dcā sūt. Tñ cū fm̄ quātitatē feruoris sit q̄s
titas remissionis: patet qz put p̄ ista tria p̄-
nūerata maior v̄l minor excitat feruorē: q̄
vel implicite v̄l explicite cōtritiōem cōtinz
plura vel pauciora venialia dimittūtur. n̄
tñ sp̄ oia De extrēa v̄ncōe Ca. XXXIII

Mediatō dei z hoim nō solū vocal-
tesus in q̄tū habet saluare: s3 etiā
christus in q̄tū habet v̄ncōis gra-
tiā in alios diffūdere. Tribus vicib⁹ in-
unctus fuit dauid. P̄tio i domo p̄ris sui
in signū regni futuri. hec signat v̄ncōem
in baptismo Scdo in ebzon sup iudam. z
postea multa bella habuit. hec signat vn-
ctōnē in cōfirmatōe. Tercio itez in ebzō.
sup oēm israhel. post hāc in pace regnavit.
hec signat v̄ncōis i extremis. De substā-
tia h̄ sacri sūt q̄ncz. Primū ē qz v̄ncōnē
faciēs sit sacerdos. Scdm̄ est intentō. ter-
ciū materia s3 oleū infirmoz. Quartum
forma verborz s3 hec. p̄ istā v̄ncōnem. zē
quā formā debet dicere inungēs. Quintū
est locus inungendus qz sit ad oculos. ad

83 p̄ q̄ tollūtur pctā venialia

81

Signat tñ v̄ncōem in baptismo

82

Contro d̄ qz vnū ad deū venialr

Quintū sup d̄ p̄ h̄
89 Jacobi
Mimpex
Intenno
forma
m̄re in
Loms de decem m̄re

forma h[ab]et q[ui]de[m] p[ro]p[ri]a
ca[us]a

nares. ad nares. In h[ab]et sacro forma verbo
rum est de p[ro]p[ri]a. q[ui] illud sacm videt valef
q[ui] p[ro] modu[m] suffragi. Dat ei ad effectu[m] que
bo p[ro] opa p[ro]p[ri]a possz p[ro]sed nisi infirmitas i
pediret. Un[de] notadu[m] q[uo]d i aliquo sacro for
ma verboz est in sola oroe. sicut hic dixit
ei iacobus. Inducit p[ro]sbyteros z orat sup
eu[m]. In q[ui]busda[m] sacis p[ro]sistit in sola enu[n]cia
tione: sicut patet in baptismo. Ait em[en] d[omi]n[us].
Baptisantes eos no[n] facies de oroe m[en]sio
ne. In alio sacro sic dicit q[ui]da[m] consistit for
ma in oroe z enu[n]ciat[i]o[n]e: vt i sacro p[ro]p[ri]e. Co
sueru[n]t ei cofessores p[ro]mo orare dicetes Ab
solutoez z remis. zc. postea dicit. absoluo te
a peccatis zc. Uz em[en] offeda[m] d[omi]n[us] z eccla in
p[ro]p[ri]o: p[ro]tra p[ro]m[er]ito fit oroz: p[ro]tra fm
absolutio[n]e. Istud sacm no[n] dat nisi adultis
q[ui] p[ro]p[ri]a v[er]ba videtur h[ab]ere: p[ro]tra q[ui] institutu[m]
est. z sic dat alijs. q[ui] infirmis i p[ro]p[ri]o mori
constituit. Sanis etiã no[n] dat illud sacm. q[ui]
h[ab]ent aliud remedi[u]m p[ro]p[ri]i scz p[ro]p[ri]e. nec de
ber dari: nisi postulabit: q[ui] deuotio[n]e suam
sursu[m] erigat. Si sepe q[ui]s ad morte[m] infirma
tur: sepe p[ro]p[ri]e inungi. sz i vna infirmitate n[on]
debet q[ui]s bis inungi: nisi eade[m] infirmitas
vltra annu[m] p[ro]p[ri]a: ita q[uo]d i vno a[n]no p[ro]p[ri]e
vna infirmitate nequa[m]q[ue] bis inungatur.

adultis
Infirmis
Postulabitur

In vna infirmitate no[n]
debet bis inungi ultra
annu[m] dicit

De effectu v[er]boru[m]

Effect[us] huius saci e[st] m[ul]tiplex. Prim[us] e[st] sa
nitas duplex: vna p[ro]ncip[ali]s scz libat[i]o ab in
firmitate sp[irit]uali. q[ui] co[n]trahit p[ro]p[ri]a: q[ui]bus
sua debilis efficit ad exequendu[m] actu[m] g[ra]t[ie] vel
gle. Alia est sanitas secunda[ria] q[ui] est q[ui]s effe
ctus z signu[m] p[ro]p[ri]e sanitatis. s. sanitas cor
poralis. z h[ab]et v[er]u[m] est q[ui] sanitas corporalis ex
pedir sanitati sp[irit]uali. T[un]c ei istud sacram[en]t[um]
causat v[er]u[m]q[ue] in suscipi[en]tibus digne. In
terdu[m] ei vtilis est sanitas corporalis. s. ad me
ritu[m] gle cumuladu[m]. Valet etiã ad deuotio[n]e
exercitadu[m]. z ad velociore[m] t[ra]nsitu[m] ad celu[m]. In
h[ab]et sacro: sicut in ceteris tria s[un]t. Vnu[m] est sa
cram[en]tu[m] t[em]p[or]ale. scz vnctio exterior. Aliud e[st] res
t[em]p[or]ale. scz effect[us] duplicis sanitatis: vt d[omi]n[us] e[st].
Terciu[m] e[st] sacm z res. scz q[ui]da[m] vnctio sp[irit]ual
interior. i. m[en]tis interior: iocunditas z solaci
um.

De sacramento ordinis. Ca. XXXIII
Vnq[ue] sacra de q[ui]b[us] dicitu[m] e[st] p[ro]p[ri]e
ad statu[m] p[ro]p[ri]e. sz duo de q[ui]bus d[omi]n[us]
cedu[m] e[st] p[ro]p[ri]e ad co[n]e[st] statu[m] eccl[esi]e. q[ui]
ordo p[ro]p[ri]e ad generat[i]o[n]e[m] sp[irit]ual[em]. Da

si
q

trimoniu[m] vero p[ro]p[ri]e ad generat[i]o[n]e[m] car
nale. Ordinem p[ro]cedet p[ro]mo t[ra]nsura. q[ui] om
ni t[ra]nsitu de statu ad statu[m] p[ro]p[ri]e inter
ponitur aliq[ui] disp[os]o media. Un[de] in t[ra]nsitu a
statu laycoz ad statu[m] m[on]ast[er]ioz di co[n]uenien
ter p[ro]p[ri]a t[ra]nsura interponit. Fit etiã in hac
t[ra]nsura aliquoz capilloz respectu in modis
corone. q[ui] in misteriu[m] illius assumit cui ser
uire regnare e[st]. Est itaq[ue] duplex signu[m] disti
ctiu[m] in ordinatis. s. exteri[us] tonsura. z inte
rius character. Ad e[st] t[un]c ordi[n]e t[ra]nsura no[n] p[ro]
exigit: sz ad b[ea]t[um] e[st]. q[ui] disp[os]o co[n]gruitatis est i
ipa t[ra]nsura ad ordi[n]em z no[n] necessitatis. Du
go de sc[ri]p[t]o victore sic describit. Ordo e[st] sig
naclm quoddã in quo p[ro]p[ri]a sp[irit]ualis tradi
tur ordi[n]e z officiu[m]. Hic nota q[uo]d in natu
ralibus dedit de[us] sup[er]iora corpa in regim[en]t[um]
inferioz: sic z in sp[irit]ualibus quosda[m] posuit
sup[er]iores: z quosda[m] inferiores vt illi potesta
te habeat sup[er] istos: sicut s[un]t clerici q[ui] p[ro]p[ri]e
sp[irit]ualibus. z p[ro]ncipes ac iudices secularis
q[ui] p[ro]p[ri]e in t[em]p[or]alib[us]. De substantia h[ab]et sacram[en]t[um]
t[em]p[or]ale. Prim[us] est p[ro]p[ri]a ordi[n]e: q[ui] op[er]at[ur]
ter q[ui] sit episcop[us]. Sec[un]dus est materia. s. vn
ctio in sacerdotibus. z tactus illoz q[ui] t[em]p[or]e
genda s[un]t. Terciu[m] est forma verboz. q[ui]
t[em]p[or]ale est sexus virilis. q[ui] mulier no[n] recipit ca
racter[em] ordi[n]e. Quin[us] est intentio. sextum
est. q[ui] ordi[n]e sit baptisatus. Baptisat[us]
en[im] est ianua oim[ni]u[m] sacroz. Quoddã est hic
sacram[en]tu[m] t[em]p[or]ale vt visibile. quo potestas tra
di videtur. Quoddã est res t[em]p[or]ale scz g[ra]t[ia] q[ui] co
fertur. Quoddã est res z sacram[en]tu[m] siml[iter]
vt character. Sept[em] s[un]t ordines. Prim[us] e[st]
ostiaratus. sec[un]dus lectoratus. terc[us] ex
orcistatus. q[ui]rtus acolitus. q[ui]ntus subdi
aconatus. sextus diaconatus. septimus p[ro]
biteratus q[ui] est oim[ni]u[m] ordi[n]u[m] p[ro]p[ri]e z
terminus alioz. Alij ei s[un]t q[ui] si sex gradus
q[ui]bus ad thronu[m] descendit salom[on]is. Actus
ostiarior[um] est locu[m] custo[d]ire p[ro]p[ri]e sacra
mentoz ab his que immu[n]di determinati s[un]t
scz ab e[cc]o[m]municatis. Actus lector[um] est p[ro]
phetias legere. Actus exorcistaz est arce
re demones p[ro]p[ri]e t[ra]nsura ne d[omi]n[us] in cor
pore no[n]du[m] baptisato. Actus acolitaru[m] est
designare lum[en] eu[an]gelij in corpali luce. A
ctus subdiaconoz est oblationes accipere
ab offerentibus: z eas offerre diacono. Le
gere aut[em] epl[ist]am non est actus cor[por]is p[ro]p[ri]e

De numero p[ro]p[ri]e ordi[n]u[m]

Libertus

fed conueniens. Actus diaconoz e ordia
 re hostias in altari. Predicare at vel leger
 euangelii est actus coseqns. Act^o psbyte
 roz e cosecrare corp^o: 7 sanguine tpi. 7 h e ac
 tus pncipal. ali^o e coseqns. s. ligare 7 solue
 re. p que actu pparat corpus mysticu vt sit
 apu ac ydoneu ad pceptone corpis tpi ve
 ri. In libert ordie imprimi character. s. qm
 fiat h nre dicendu e. Hostiarus qd e impri
 mit qm dat eis clauis 7 dicit. Sic agite
 taqz rdes deo redditur i p reb^o q cu clauib^o
 istis recluduntur. Lectorib^o character imp
 mitur cu epus porrigiteis libz cum debi
 ta forma verborum. Exorcistis at impri
 mitur cu dat eis liber exorcismoz cum for
 ma verbor. Accolitis imprimi in verb
 q dicit epus cu dat accolitis cadelazum.
 Subdyaconis imprimi qm epus cu for
 ma verbor dat calice vacuu 7 ceta vasa q/
 ru vsus est in cosecratione encharistie. Dya
 conis psbyteris imprimi qm epus impo
 nit manus capiti cu verbis ad hoc constitu
 tis. Predcōs ordies christus exercuit. hos
 stiaru qm vedetes 7 tenetes eiecit de tēplo.
 Lectoratu exercuit cu in medio senioz li
 bz ysaiē aperies legit. Exorcistatu qm des
 moniacos sanauit. Accolitu qm dixit E
 go sum lur mudi. Subdyaconatu qm lin
 i theo se pncit 7 pedes discipuloz lauit.
 Dyaconatu qm in cena discipulis corpus
 7 sanguine suū misit. 7 dormietes apo
 stolos excitauit. Psbyteratu qm se in ara
 crucis obtulit. 7 qm in cena panē 7 vinū i
 corpus 7 sanguinem mutauit

De qualitate ordinadoz. Ca. XXXV.
 Qualitas ordinadoz consistit in du
 obus. s. in faciendis 7 vitandis.
 Facienda sunt hec. Sit i moribus
 pudicus: xliij. di. 1. In habitu honestus.
 xli. di. p totū. Libo 7 potu tpar^o. extra de
 vita 7 ho. cle. a crapula. Lōpetēter qm nō
 eminet līr^o. extra de electōe. cu nobis.
 Mansuetus 7 modestus. xlv. p totū. Lō
 surā deferit cleri calē. extra de vita 7 ho. clī
 coz. Eli^o. Hospitalis. xvi. q. i. Dm. Do
 ctōz i pdicatioe. xliij. di. ci. Lōrector vici
 orū p virgā disciplie. lxxvi. di. c. ij. Exem
 plū pbeat bone vite. Bone fame. l. di. c. i.
 Residētā faciet in ecclā sua. vl bñficio. ex
 tra de cle. nō resi. p to. Unicu sufficiat bñ

ficiū habēs curā aiari. extra. de pte. de ml
 ta. Bonus sit gubernator familie. xlvij. di.
 di. Necesse. Nec sūt clericis vitāda. s. omne
 crimē mortalis culpe. extra de tem. or. ex te
 noze. Nō litigiosus. xlvj. di. c. v. Ecce. 7. c.
 sequenti. Nō cupidus. xlvj. di. c. i. Nō luso
 extra de vita 7 ho. cle. Clerici. Nō negoci
 ator. extra. ne. cle. vel mo. p to. Nō exerceat
 venatōes clamofas. extra de cle. vena. per
 totū. Nō sit incōtinēs. necm līerib^o cōba
 bitet extra de cle. cōba. a nob. Nō sit in co
 messatōibus 7 fabulis. xliij. di. c. i. Nō in
 ter sit spectacul inonestis. extra d vi. 7 ho
 cle. cu decoz. Nō immisceat se negocijs se
 cularibus. extra: ne cle. vel mo. Jocularo
 ribus vel hīstrionib^o nō debet intendere.
 extra de vi. 7 ho. cleri. Tabernas debēt vi
 tare nisi in itinere. extra de vita 7 ho. cleri.
 Horas nō debēt negligere. extra d cele. mis.
 .c. i. Justū iudicium nō debēt vēdere. i. q. i.
 Ecclesiastica sacra nō cū pacto: s. grat^o da
 re. extra de simo. suā. 7 qm p totū. Nō sit ex
 cōmunicatus vel suspēsus aut irregularis
 extra de sen. ex. cu illoz. Nō apostata. extra
 de apost. a. cū. Ultio nō sit simoniacus in
 ordie vl bñficio. i. q. i. 7 extra de simo. qua
 si p totū. Nō solenniter penitēs. l. di. peni
 tens De ipa ordinatōe Capl^z XXXVI
 Hic ordie susceptōne se qlibet p
 cōfessionē pparat. xliij. di. c. vl. In
 peccato mortali nō accedat. extra d
 tem. or. Ad aures. Primā cōsurā nō negli
 gar. Nullus ordietur nisi examinato pce/
 det. xliij. di. p to. Nō accipiatur siml mō
 res ordies cu subdyaconatu: nec etiā duo
 sacri ordies siml sed gradatim. extra de tē
 ordi. lras. nec p saltū accipiat qd ordies. l.
 ij. di. c. i. Accab alieno epō: s. a suo. xliij. di.
 Perlectis. nec ptra epī phibitionē. nec sio
 ne titulo. extra de vita 7 ho. cuz fm aplm.
 Neqz furtiue. extra de eo q fur. or. c. i. 7 vl.
 Nō i q ordietur totatr audiat. Tāgat
 oia q sūt tāgēda vnusqz in susceptōne sui
 ordie. xliij. di. Perlectis. Nō accedat nisi
 licēciat^o 7 pntat^o. extra de scri. i. or. fa. c. v.
 nico. Jeiunus a ieiunio recipiat ordies. ex
 tra de tem. or. lras. Nō recipiantur ordies
 nec pferatur nisi tpi^o ab ecclā institutis.
 extra ne temp. or. c. i. 7 ij. Multa sūt q im
 pediūt pmouendū etiā sine culpa licet nō

De viginti yma
abus primis tpi
gialis

De sustine deam can
religui ordinatōe

De septem impedimentis

Quodcum qua lentes p pndie
f pndie clericoz

sine causa. Ad ei debet pmoneri ignotus extra de peregr. c. ij. Bigam. xxvi. dis. A cunctis. Neophit. xlviij. di. Qm. Lopez vi ciatus. xvi. q. i. legi. De illegitimo thoro natus. extra de filiis pl. c. i. Seruus extra de ser. no. oz. c. i. z. ij. Obligat ad rōcinia qñq; repellit ab ordib⁹. Ex pdictis patz dignitas cfical. qz ordies nō pferitur a q; libet nec cuilibet. nec in quolibet loco. nec q; libet tpe. neq; qualibet die: sed tpe missē.

De sacro matrimonij. Cap. lxxxvii

Matrimonium est legitima unio ma ris z seie individua vite z suctu dinē retinēs. Matrimonij p spōsa lia inicit. Per cōsensū aīoz exp̄ssū. p ver ba de p̄nti ratificatur. Per carnalē copulā psumat z pficit. Ad hec ac̄ intelligēduz nota q; duplex est pfectio. Pr̄ia est in esse simplr. scōa vero in ec̄cōpleta. sicut patet i puero i q̄ pfectio q̄stū ad ec̄ hoīs simplr. s; n̄ in eo pfcō q̄stū ad ec̄pletū fm q̄ntita tem z opatōnē hoīs. Eodē mō dicēdū ē de matrimonio in q̄ duplex ē pfectio. Pr̄ia est. q̄ facit m̄rimonij scz p̄sensū aīoz p ver ba de p̄nti exp̄ssus. Et ad hāc nō erigit co pula carnalis. Secūda est pfectio. q̄ m̄ri monij cōsumat: z ad hāc erigit copula car nalis. Bonū matrimonij triplex est. s. fidel vt neuter alieno thoro maculet. ples vt ad cultū dei nutriat. Sacm vt nō dissoluat licet enī ecclā ppter impedimēta m̄rimonij possit dinozcia facere. nūq; tñ pōt nec debz m̄rimonij qd legitie celebratū ē. dissolue re. Quia quos de cōiūxit: hō nō pōt q̄tes cūq; auctoritatis sit separe: soluit tñ m̄ri monij p mortē. Sciēdū at q; duplex ē cōiū ctio in m̄rimonio: z duplex ē mors corpis cōrespōdēs illi. Est ei cōiūctio spūalis p p̄sensū aīoz q̄ soluit p mortē spūalem ho ra q̄ hō morit mūdo p religionis ingressū. Alia est cōiūctio carnalis p cōm̄ctionem sexū q̄ soluitur p mortē corpale. Causa matrimonij q̄druplex est. s. efficiēs vt cōse sus aīoz p verba de p̄nti exp̄ss. Materi alis vt ipi p̄sone legitime formalis. vt bñ dictō: z annuli subarratō: z bñot. Finalis causa duplex ē vna pncipal: sicut ē prolis p̄creatō z fornicatōis vitatio. qz m̄rimoni um nō solū est in officij: s; etiā in remediū. Institutū at fuit pmo solū i officij. Alia ē

secūdaria z illa multiplex est. Un̄ versus. Hostes cōciliat z eo discernit heres. Bis ligat alma notat ius transfert. auget amo rem. Quadruplex distinguitur matrimo niū. Pr̄imū est carnale interviz z muliere scōm mortale inter deū z aiām in ecclā mi litati p grām. terciū allegoricū inter xp̄m z ecclām. q̄tū anagoricū inter deū z aiām i ecclā triūphāte per glē cōiūctōem. Potest q̄s dcedere ad vrozē q̄tuor de causis. s. cau sa plis. causa reddēdi debiti / causa vitāde in cōtinētie. Istis trib⁹ mōis nō est pecca tū. Quarto pōt fieri causa explēde libidīs. z h̄ mō peccatū est. vel mortale vel veniale. fm q; libido est mortalis vel venialis. Fit aut̄ peccatū qñq; mōis in cōiugali co itū. Un̄ ver⁹. Quinq; mōis peccat vrozē maritus abuitēs. Tpe mēte loco cōditōne. modo. Nota q; vroz dimissa p̄ fornicationē recōciliat viro multis mōis Un̄ ver sus. Ultio mecha retinet ne recōciliatur. Absens p̄stituit ius frans reuocat mulie rem: Tria sūt ornamēta spōse. annul⁹ i d gito. monile in pectore. corona in capite. Pr̄imū significat opis puritatē. qz i manu est opus. Secūdū affectus sinceritatē. qz in pectore est affectus. Terciū cōtēplatiōis claritatē. qz in capite p̄spicacitas inellec. Btā virgo multis de causis fuit desponsa ta viro. Pr̄ima: vt designaret ipa btā vir go ecclēsiā desponsata christo. q̄ silt virgo est. Secūda est vt p ioseph origo et⁹ on̄de ref: qz p viros geneolōgia texitur. Tercia: vt ioseph cēt testis castitatis ip̄s. Quar ta ne infamaret si generaret nō habēs vīz. Quinta: ne velut incōtinēs dānaret. qz de tribu erat sacerdotali: z tales cōburebātur. Alie aut̄ adultere lapidabātur. Sexta: vt virgo viri solacio sustinaret. Septima: vt partus diabolo celaret. Octava: ne iudē xp̄m tāq; illegitimū iuste p̄seq; viderētur. Nonā: ne legi q̄ cōmendat matrimonium cōtrariari dñs videret. Nota q; duodeciz sunt impedimēta matrimonij. Un̄ versus. Error cōditio votū cognatō crimē. Lul⁹ disparitas ius ordo ligamē honestas: Si sse affinis si forte coire nequibis: Hec sociāda vetāt cōnubia iūcta p̄tractāt

Explicet liber sextus

De y fofia in ma
rimonio

Tria boni matri
monij

Mors dissoluti matri
monij

Quatuor cause matri
monij

De y fofia matrimonij

Novem impedimenta
matrimonij